

№1 «Еркетай» Алға бөбекжай-балабақшасы

**«Еркетай» ересек тобының
ерекше білімді қажет ететін балалармен жүргізілетін
жеке жұмыс бағдарламасы
2023-2024 оқу жылы**

Тәрбиешілер: Шонтыбаева А.Е.
Узақбаева А.А.

Бағдарламаның мақсаты әр баланың қызығушылықтарын, ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, жалпы адами және ұлттық құндылықтар негізінде оларды толыққанды дамыту мен әлеуетін ашу болып табылады.

Бағдарламаның міндеттері мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқыту үшін жайлы және қауіпсіз білім беру жағдайларын жасау, балалардың физикалық дамуы, коммуникативтік, танымдық, зияткерлік, шығармашылық дағдыларын, зерттеушілік қабілеттерін дамыту, әлеуметтік-эмоционалдық дағдыларын қалыптастыру,

Бағдарламаның мазмұны: дені сау баланы тәрбиелеуді, өз денсаулығына саналы түрде қарауды, салауатты өмір салты негіздерін, қауіпсіз өмір сүру дағдыларын қалыптастыруға;

балалардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, ауызекі сөйлеуді, сөздік қорды қалыптастыруды, өмірде әртүрлі жағдайлардағы қарым-қатынас дағдыларын меңгертуге, қолдың ұсақ моторикасын, командада жұмыс істеу дағдыларын дамытуға;

тәрбиеленушілердің қоршаған әлеммен өзара қарым-қатынас жасауына қажетті танымдық және зерттеушілік әрекеттің қарапайым дағдыларын меңгертуге;

өнер туындыларын қабылдау мен түсіну дағдыларын қалыптастыру, қоршаған әлемді эмоционалды тану, тәрбиеленушілердің өзіндік шығармашылық іс-әрекеті үшін жағдай жасауға;

тәрбиеленушілерді, оның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оң әлеуметтендіру, оларды әлеуметтік-мәдени нормаларға, қоғам және мемлекет, отбасы дәстүрлеріне баулу, рухани-адамгершілік құндылықтарды қалыптастыруға;

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеттеріне: білім бағдарламаларын меңгеру үшін жағдайлар жасау және жеке адамның шығармашылық рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілікпен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру және басының дамуы үшін жағдай жасау арқылы парасатты байыту» деп атап көрсеткен. Осыған байланысты қоғам алдына баланың жеке басын үйлесімді дамытуға бағыттайтын міндеттер қойылып отыр.

Білім беру жүйесінде даму мүмкіндігі шектеулі балаларға айрықша орын бөлінген. Бұл балаларға катысты біздің алдымызда тұрған негізгі міндет – олардың әлеуметтік ақталуы мен бейімделуіне, қоғамдағы толыққанды өмірге дайындалуына жағдай жасау және көмек көрсету қажеттілігі айтылған. Тәрбиенің мақсаты яғни мүмкіндігі шектеулі жан өзін қоғамнан адам өмірінен алшақ ұстап қалмас үшін оларды еңбекке үйрету және де өмірде өз орнын табуға, өмірге икемді жеке тұлға тәрбиелеп қалыптастыру. Қазақ халқымыз «Еңбек еткен, мұратына жеткен» -деп бекер айтпаған. Осы бір керемет мақалдың ішіне бәрі сыйып тұрғандай. Яғни мүмкіндігі шектеулі жандар еңбек ете отырып өздерінің мұраттарына да жете білген. Мүмкіндігі шектеулі, мүгедек балалар дегенде көз алдымызға еңбекке жарамайтын, тек қана ата-ана қамқорлығындағы жандар деп елестетеміз. Еңбек бұл адамдардың өмірлік қажеттіліктері. Еңбек ету арқылы олар бір –бірін түсінеді, қоғамға бейімделеді, өмірге деген құштарлықтары арта түседі. Мүмкіндігі шектеулі жандар үшін ата-ана мен педагогтардың орны ерекше.

Ерекше білім берудің сегіз принципі:

1. Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктерімен анықталмайды.
2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.
3. Әрбір адам қарым-қатынасқа құқылы.
4. Барлық адам бір-біріне қажет.
5. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады.
6. Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.
7. Әрбір бала үшін жетістікке жету өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.
8. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

Алалия —жалпы сөйлеу тілінің дамымауы немесе оның толық болмауы, онда бала бәрін жақсы түсінеді және анық естиді. Әдетте, алалия диагнозында бала сөздік қорының шектеулі болуына немесе сөз тіркесінің дұрыс құрылмауына байланысты дұрыс сөйлей алмайды. Диагноздың ең күрделі түрінде сөйлеу мүлдем жоқ. Диагноздың ең жеңіл түрінде сөйлеу дамымауы мен симптомдары ұқсас келеді. Алалия -баланың психикалық дамуы жас ерекшелігіне сай келетініне

назар аударған жөн. Бірақ қатарластарының, туыстарының әлеуметтік қысымы жағдайды ушықтыруы мүмкін. Бұл мәселені мүмкіндігінше ертерек шешу керек, әйтпесе болашақта баланың қоғамда әлеуметтенуіне және өзін-өзі орнатуына байланысты қиындықтар туындауы мүмкін. Балалар невропатолог дәрігері мен рефлексологтары алалия, моторлы алалия және сенсорлық алалия деп 2 негізгі түрін ажыратады. Алалия моторы - сөйлеуді жеткілікті түрде толық түсінетін тілдің белсенді сөздік қорын және грамматикалық құрылымын меңгеру қиындығынан көрінетін экспрессивті сөйлеудің дамымауы. Алалия моторы сөйлеу негізі -моторлы анализаторының аналитикалық-синтетикалық белсенділігінің бұзылуына немесе дамымауына негізделген, атап айтқанда, нәзік және күрделі артикуляциялық дифференциацияларды қатты және қарапайымдармен ауыстыру арқылы көрінеді. Моторлы алалия себептері:-Моторлы сөйлеу анализаторының қыртысының ұшының және оның жолдарының зақымдануы немесе осы орталықтың функционалдық белсенділігінің төмендеуі.

-Моторлық алалия мидың сол жақ жарты шарының қыртысының фронто-париетальды аймақтарының функцияларын бұзу кезінде дамиды (Брок центрі) Көріністері Алалия инверттелген сөйлеуді жеткілікті жақсы түсінетін, экспрессивті сөйлеудің бұзылуымен, 4 жастан кейін фразалық сөйлеудің кеш қалыптасуымен және сөйлеуге дейінгі кезеңдердің нашарлығымен, жиі былдырлаудың болмауымен көрінеді. Грамматикалық құрылымның өрескел бұзылуымен (түбір, септіктер, сандар бойынша сөздердің сәйкес келмеуі; көсемшелерді дұрыс қолданбау; сөйлеуде вербальды формалардың болмауы; сөз ішіндегі буындар мендыбыстардың қайта орналасуы және т.б.) Сөздік қорының айтарлықтай жетіспеушілігі байқалады. Түзету Алалия мен жұмыс кешенді болуы керек. Ең алдымен диагнозды невропатолог дәрігер арқылы растау қажет. Егер бұзылыс неврологиялық анамнезге сәйкес келсе және ЭЭГ функционалдық зерттеулерімен және шақырылған потенциалдар техникасымен расталса, науқасқа дәрі-дәрмек тағайындалады. Шақырылған потенциалдар әдістемесі есту жүйесі деңгейінде өткізгіштігін бағалау үшін қажет. Есту қабілетін ояту арқылы біз баланың физикалық есту қабілетінің қалыпты екеніне көз жеткіземіз. Невропатолог дәрігер сараптамалық емдеу хаттамалары бойынша жұмыс істейді және балаларға дәрі-дәрмекті тағайындау кезінде өте сақтықпен жұмыс жасайды, сондықтан жанама әсерлері жоқ ең жақсы дәрілер таңдалады. Дәрілік терапиямен қатар жеке түзету маршрутын құрастырамыз. Алалия кезінде баламен дефектолог-логопед, нейропсихолог маманы жұмыс жасайды. Түзетудің тиімділігін арттыру әдістемесі ретінде біз нейробибликациялық транскраниальды магниттік ынталандырудың Еуропалық стандартын қолданамыз. Бұл ми қыртысындағы жүйке байланыстарын қалпына келтіруге ықпал ететін инвазивті емес емдеу әдісі.

Сонымен қатар, заманауи зерттеулер ересектерде Брока, Вернике сөйлеу орталықтары әрдайым бірдей бола бермейтіндігін мидың сөйлеу аймақтарын картаға түсіруге арналған зерттеулер анықтап отыр. Локализацияның белгісіздігі көбінесе зерттеу әдістерін таңдаумен байланысты. Қазіргі заманауи зерттеулер мектепке дейінгі жастағы

алалиясы бар балаларға ерте жастан көмек көрсету түзету дамыту әрекетінің нәтижелілігін көрсетеді. Отандық арнайы педагогика мен психология саласындағы көптеген зерттеулер сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу әрекетінің әртүрлі аспектілерін, соның ішінде алалияны талдайды. Моторлы алалияны түзету мәселелерін логопедия теориясы мен практикасы саласындағы шетелдік және отандық мамандар зерттеді. Сонымен, соңғы жылдардағы еңбектерде алалияның пайда болуына әсер ететін факторларды зерттеген Л.В. Мелехова, А.К. Маркова, Е.Г. Корицкая, В.А. Минашина, Е.Ф. Соболев, О.Н. Усанова, жалпы сөйлеу тілінің дамымауын зерттеген Қ.Қ. Өмірбекова, Г.Б. Ибатова, Г.Н. Тулебиева және т.б. отандық ғалымдар сөйлеу бұзылыстарын лексикалық және грамматикалық даму ерекшеліктерімен тығыз байланысты қарастырылады. Осы топтың балаларымен сөздік қордың ерекшеліктерін және түзету жұмыстарының әдістерін жасауды Р.И. Лалаева, Р.Е. Левина, А.Н. Корнев, Қ.Қ. Өмірбекова т.б. жүргізді.

Моторлы алалия

Семантикалық және сенсомоторлық операциялардың салыстырмалы сақталуымен сөйлеу мәлімдемесін құру процесінің тілдік операцияларының қалыптаспауына байланысты орталық органикалық сипаттағы экспрессивті сөйлеудің жүйелі дамымауы.

Моторлы алалиясы сөйлеу моторлы анализаторының орталық (кортикальды) бөлімінің бұзылуына байланысты туындайды. Бала біреудің сөзін уақтылы түсіне бастайды, бірақ өз сөзі дамымайды. Сөйлеудің белгілі бір бұзылуының механизмі деп тілдік функционалды жүйенің құрылымы мен қызметінің бұзылуын түсіну керек. Механизмді әртүрлі аспектілерде қарастыруға болады.

Моторлы алалияның пайда болуы мен даму механизмін түсіндірудің бірнеше тәсілдерін В.А. Ковшиков үш топқа бөледі:

- сенсомоторлы;
- психологиялық;
- тілдік

Сенсомоторлық тәсілді В.А. Ковшиков сөйлеудің дамымауын сенсомоторлық функциялардың патологиясымен (есту, моторлы агнозия, апраксия) байланыстырады.

Психологиялық көзқарас алалияның даму механизмін балада есте сақтау, зейін, ойлау процестері сынды психикалық функциялардың жеткіліксіз қалыптасуымен байланыстырады. Жоғары психикалық функциялардың

жеткіліксіздігі және психикалық белсенділіктің төмендеуі сөйлеудің қалыптасуының өрескел бұзылуына әкелуі мүмкін. Тілдік тәсіл сөйлеудің дамымауын тілдегі сөздерді қабылдау мен қалыптастыру процесінің қалыптаспауымен байланыстырады. Сонымен қатар, олар тілдік және тілдік емес механизмдер арасындағы қатынастардың ерекшелігін ескереді. Дәл осы тәсілде алалияға тән тілдік бұзылыстар түсіндіріледі. Алалиясы бар балалар, ауызша сөйлеудің бұзылуына қарамастан, интонацияның негізгі түрлерін және олардың көптеген реңктерін сақтайды; ономотопеяның барлығын немесе көпшілігін дәл білдіреді; көбінесе олар өздігінен және ауызша сөйлеумен бірге мимика, ым, ишарат қолданады. Зерттеу мақсаттарына сәйкес біз тілдік тәсілге көбірек сүйенеміз. Сонымен, моторлы алалия бұл сөйлеу іс-әрекетіндегі символдық өрнектің жеке ауызша бұзылуы, өйткені алалиясы бар балаларда тек ауызша сөйлеу бұзылады. Әртүрлі жас кезеңдеріндегі моторлы алалияның клиникасы мен динамикасы өзіндік сипаттамаларға ие. Бірақ мектепке дейінгі жаста моторлы алалияның тілдік және тілдік емес белгілері айқын көрінеді. Қазіргі уақытта моторлы алалияның таралуы туралы сенімді статистика жоқ. Бұл әртүрлі авторлардың моторлы алалия тұжырымдамасына әртүрлі мазмұн енгізіп, оның шекараларын кеңінен анықтайтындығына байланысты түсіндіріледі. Дегенмен, моторлы алалия халықтың 0,1%-ында сақталған. Балалық шақта жиі кездескенімен, балалардың жасының ұлғаюына байланысты азаятындығын статистикалық мәліметтер дәлелдеп отыр.

Моторлы алалиямен мидың зақымдануын локализациялау жеткіліксіз зерттелген. ЭЭГ моторлы алалиясы бар көптеген балаларда клиникалық зерттеулер қозғалыс және сөйлеу моторикасының бұзылуының неврологиялық белгілерін анықтайды. Қазіргі клиникалық әдебиеттерде моторлы алалиядағы зақымдануды локализациялаудың екі көзқарасы басым:

- моторлы алалияға жергілікті емес, жойылған мидың диффузды зақымдануы тән. Бұл минималды зақымданулар екі жарты шарға да әсер етеді және екі жақты;
- мидың зақымдануының жергілікті сипаты бар балалардың ЭЭГ мидың биопотенциалдарының ерекшеліктерін анықтады, бұл орталық жүйке жүйесінің белсенділігінің төмендеуін және мидың кейбір аймақтарындағы толқындардың патологиялық сипатын көрсетеді.

Қалыптасуы бұзылған яғни (айтылым қиындықтары, лексикалық, грамматикалық, фонематикалық компоненттерді қалыптастырудағы қиындықтар) балалық шақтағы тәуелсіз немесе күрделі сөйлеу бұзылысы. Жалпы сөйлеу тілінің Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы —есту қабілеті және интеллект бұзылмаған сөйлеу жүйесінің барлық құрамдас бөліктерінің дамымауы термині невропатолог дәрігердің диагнозы емес, сөйлеу сапасының логопедиялық анықтамасы болып табылады. Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы түсінігі логопедиялық классификацияға жатады. Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы жүйелі бұзылыс құрылымында болуы мүмкін (алалия, аутистикалық спектрдің бұзылуы, генетикалық

синдромдар)

Себептері

Жалпы сөйлеу тілінің дамымауының себептері мыналар болуы мүмкін: -инфекция және интоксикация, жүктілік кезінде анада болатын(ерте немесе кеш токсикоз);

-резус- факторы немесе топтық тиістілігі бойынша ана мен ұрық қанының сәйкессіздігі;

-босану кезеңінің патологиясы (босану жарақаты және босану кезіндегі патология);

-бала өмірінің алғашқы жылдарындағы орталық жүйке жүйесінің аурулары және бас миының зақымдануы;

-тәрбиелеу мен оқытудың қолайсыз жағдайлары психикалық депривациясы.

-Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы көріністері мен диагностикасы

Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы сөйлеу патологиясының әртүрлі формаларымен бірге жүруі мүмкін екеніне қарамастан, балаларда сөйлеу әрекетінің жүйелі бұзылыстарын көрсететін типтік көріністер бар.

- кейінірек сөйлеу кезіндегі алғашқы сөздері 3-4, кейде 5 жаста пайда болады;
- сөйлеу аграмматикалық және жеткіліксіз фонетикалық жақтау;
- бала өзіне айтылған сөзді түсініп, өз ойын дұрыс айта алмайды;
- жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың сөйлеуін түсіну қиындық туғызады;
- сөйлеу белсенділігі төмен;
- сөйлеу жеткіліксіздігінің сыналуы;
- сөйлеу және ақыл-ой дамуының біркелкі еместігі;

Жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың барлығында әрқашан дыбыстық айтылу бұзылыстары, фонематикалық естудің дамымауы, сөздік қор мен сөйлеудің грамматикалық құрылымының қалыптасуында айқын артта қалу байқалады.

Түзету

Жалпы сөйлеу тілінің дамымауын кешенді түзету компоненттерінің бірі логопед маманымен жүйелі сабақтар өткізу болып табылады. Логопедиялық массаж сонымен қатар дыбыстың айтылуын жақсарту үшін сөйлеу бұлшықеттерін қалыпқа келтіруге ықпал етеді. Сонымен қатар, мидың сөйлеу аймақтарын белсендіру және қанмен қамтамасыз етуді жақсарту үшін микроток рефлексологиясы және ноотропты препараттармен жалпы сөйлеу тілінің дамымауы үшін дәрілік терапия қолданылады.

Ойлау тілі арқылы дыбыстарды қабылдау, талдау мен жинақтау қабілеті бес жасқа дейінгі аралықта жеткілікті деңгейде қалыптасып болуы керек. Бірақ есту мен интеллектінің бұзылуы кезінде тілдің барлық компоненттері, яғни фонетика, лексика, грамматиканы игеруде кемшіліктер болуы мүмкін.

Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы – есту қабілеті мен ой-өрісі әдеттегідей дамыған балалардың мағыналық жеке қатысты сөйлеу тілі құрамының компоненттерінің бұзылуынан болатын әртүрлі күрделі тіл кемшіліктері.. Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы алалия, афазия, ринолалия, дизартрия сияқты күрделі сөйлеу патологиялардың түрлерінде де байқалады . Жалпы сөйлеу тілінің дамымауының тарихына үңіле кетсек, алғаш рет жалпы сөйлеу тілінің дамымауын XX ғасырдың 50-60 жылдары Р.Е.Левина және Ресей дефектологиялық ғылыми-зерттеу институтының ғылыми қызметкерлер ұжымы (Н.А.Никашина, Г.А.Каше, Л.Ф.Спирова, Г.И.Жаренкова және т.б.) мектеп жасына дейінгі және мектеп жасындағы балалардың сөйлеу тіліндегі кемшіліктерді жан-жақты зерттеудің қорытындысы нәтижесінде ғылыми тұрғыдан негіздеді.

Жалпы сөйлеу тілінің құрылымын, оның себептерін, бірінші және екінші кемшіліктердің сәйкестігін дұрыс түсіну балаларды арнайы мекемелерге бағыттауда, кемшілікті түзету тәсілдерін дұрыс, әрі тиімді таңдай білу маңыздылық танытады. Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы кезінде дыбыстарды дұрыс айтпау, фонемаларды қабылдаудың бұзылуы, сөздік қордың артта қалуы, сөздің грамматикалық құрылымының бұзылуы байқалады.

Жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың ана тілін меңгеруі ұзаққа созылады, балалардың лексикалық мағынадағы сөздерді игеруі нақты емес. Көбінесе сөз мағыналарын өзара кең түрде ауыстырады, абстрактілі лексиканы меңгеру кезінде қателер кездеседі.

Мәселен Н.С.Жукованың зерттеулерінде тіл дизонтогенезі кезіндегі сөздердің морфологиялық түсініксіздігі көрсетіледі. Онда өзара грамматикалық байланыстағы сөздердің байланысы көрінбейді. Грамматикалық мағынасы жағынан дұрыс және бұрыс құрастырылған сөйлемдер ұзақ уақыт бойы сөздік қорда сақталып қалады.

Жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың тілінің дамуы біркелкі және баяу өтеді. Соның салдарынан сөйлеу жүйесінің әртүрлі қатарлары қалыптаспай қалады. Тіл дамуының баяулауы, сөздік қорды меңгеруінің қиындықтары және грамматикалық құрылыстарын қабылдауы баланың үлкендермен және құрдастарымен сөйлесуіне шектеу жасап, тілдік қарым-қатынасқа түсуге бөгет жасайды.

Р.Е.Левина жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың тіл кемшілігінің біркелкі еместігін зерттей келе, жалпы сөйлеу тілі дамымауының үш деңгейін белгіледі.

ЖСТД-ның I-деңгейінде толық немесе жартылай қарым-қатынас сөйлеу құралдарының болмауымен сипатталады.

Сөздік қоры дыбыстық және дыбысқа ұқсас комплекстерден тұрады, бірақ олар қоршаған адамдарға түсініксіз болғандықтан түрлі қол қимылдарымен сүйемелденіп отырады. Мұндай балаларды кейде «тілсіз балалар» деп атайды.

Бұл деңгейдегі балалардың кісімен тілдескенде анық байқалатын тіл кемістіктері мынадай болып келеді: былдырап сөйлейді жеке дыбыстарға еліктейді, жекелеген зат есімдік сөздер мен күнделікті тұрмыста айтылып жүрген етістік сөздерді пайдаланады, сөйлемді былдырап мүлдем түсініксіз етіп, үзіп-үзіп айтады, сөйлемде дыбыстар анық айтылмайды, әрі тұрақсыз, құбылмалы келеді. Сөздік қоры шамадан тыс шектелген бұндай балалар заттардың және әр кимыл іс-әрекеттердің сыртқы түрлеріне немесе олардың шығатын дыбыстарының ұқсастығына карап, өздерінің былдырлаған тілімен барлығына бір сөзбен ат қойып алып түсіндіреді .

ЖСТД-ның 2-деңгейінде тіл мүмкіндіктерінің біршама өскені байқалады. Тіл дамуының екінші деңгейі әдебиеттерде «жалпы қолданбалы тілдің басы» деп аталады. Оның айырмашылығы баланың тілінде екі-үш, төрт сөзді фразаның пайда болуы мүмкін. Сөздерде сөз тіркесін және фразаны жасай отырып, бала әртүрлі сөз тәсілдерін қолданады және оңай бұза да алады. Балалардың өзіндік тілінде кейде жай шылаулар мен олардың былдырлаған нұсқалары кездеседі. Екінші деңгейдегі бала шылауды дұрыс қолданбай, сөйлем мүшелерін дұрыс құрастырмайды. Алдыңғы деңгейге карағанда сөздік қоры тек сандық жағынан ғана емес, сапалық жағынан да жақсарады: зат есім, етістік, сын есімнің саны кеңейіп, үстеу мен сан есімдер пайда болады. Бірақ сөз туындатушы операциялардың жеткіліксіздігі етістік, сын есім, зат есімдер жалғауларын дұрыс қолданбауға әкеледі. Жалпылама ұғымдар, синоним мен антонимдер жүйелерінің қалыптасуы қиынға түседі. Екінші деңгейдегі балалардың сөзі дыбыстарды айтқанда сөздердің буын бұзылуына қарай түсініксіз болып келеді. Бірінші деңгейдегі балаларға карағанда суретке карап және сұрақ бойынша әңгімелеуі қарапайым, әрі қысқа болғанымен, грамматикалық құрылымы мен сөз тізбегі біршама дұрыс. Буындар мен дыбыстардың орнын ауыстыру, ұқсас буындардың алмастырылуы, қатарласып келген дауыссыз дыбыстардың қысқартылуы салдарынан сөз құрамындағы дыбыстардың орналасу заңдылықтары бұзылады .

ЖСТД-ның 3-деңгейінде кең түрдегі фразалық тілмен, бірақ сонымен қатар кейбір тілдің лексикалық-грамматикалық және фонетикалық-фонематикалық дамымауымен сипатталады. Бұл деңгейдегі жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалар кеңейтілген сөз туындаушы модельдер арқылы жаңа сөздер жасап, оны түсіне алады. Дегенмен бала сөздегі туындаушы негізді дұрыс тандауда киналады (үйші – үй салушы адам), адекватты емес аффиксальді элементтерді пайдаланады. Сонымен қатар қайталанатын ұғымдарды, абстрактілік және дерексіз сөздерді, ауыспалы мағынадағы сөздерді нақты түсінбейді және дұрыс қолданбайды. Балалардың сөйлеу әрекетіне даму мүмкіндіктеріне детальды талдау жасауда сөздер мен күрделі буынды құрылымға фразаларды айту кезінде қиындықтардың болатынын дәлелдейді. Дыбысты айту мүмкіндігінің жақсаруында да дыбыстардың дифференциациясын шығарудың жеткіліксіздігі байқалады. Бала өмірден алған тәжірибесінің нәтижесінде күнделікті тұрмыстағы өзіне жақсы таныс заттардың атын, түсін, сапасын және бөлігін айтып беруге бұрынғыдай қиналмайды. Олар өзі, үй-іші, достары және айналасында болып жатқан тіршілік туралы қысқа түрде әңгімелеп бере алады. Алайда, сөйлеу тілін мұқият жан-жақты тексерген кезде тілге қатысты жүйенің

(лексиканың, грамматиканың, фонетиканың) бір бөлігінің толық дамымауын айқындайтын көріністі көруге болады. Бала ауызекі сөйлескенде өзінің тілі келмейтін қиын сөздерді, нақышты сөз тіркесін айтпауға тырысады. Егер сондай балалардың алдарына шарт қойса, онда сөздің және грамматикалық категориялардың қандайын болса да міндетті түрде пайдаланады да, сөйлеу тілінің дамуындағы кемшіліктер айтарлықтай анық көрінеді. Бала сөзді емін-еркін қолданып сөйлегенімен, сөйлеу тілі дұрыс дамыған құрдастарына қарағанда, өздігінше сөйлем құрау кезінде үлкен қиындық көреді. Әдеттегідей қиыстыру мен меңгеру қателерінен шығатын аграмматизмдерді дұрыс құрастырылған сөйлемнен де кездестіруге болады. Бұл қателер тұрақты сипат бермейді: грамматикалық категориялардың әртүрлі жағдайлары дұрыс та, бұрыс та қолданылуы мүмкін.

Жалпы сөйлеу тілі дамымаған қазақ тілді балалардың дыбыс айтуын тексеру барысында көбінесе ызың, ысқырық, сонор дыбыстарының жиі бұзылатыны байқалады. Қазақ тіліне тән дыбыстардың ішінде н, қ, ұ, ү фонемаларын алмастыру, шатастыру жиі кездеседі. Сонымен қатар балалардың фонематикалық қабылдау деңгейі өте төмен екені, ал дыбыстық талдау дағдыларының қалыптаспағаны анықталды.

Жалпы сөйлеу тілі дамымаған балаларды тексеру сөйлеу тілін тексерудің жалпы қағидаларын ескере отырып жүргізіледі (кешенді, жан-жақтылық, жүйелілік, динамикалық т.б.)

Сөйлеу тілін тексеру үш кезеңнен тұрады:

Бірінші кезең – бағдарлау. Логопед бұл кезеңде баланың құжаттарымен танысады, ата-анасымен әңгіме барысында анамнез жинақтайды.

Екінші кезеңде логопед баланың сөйлеу тілінің барлық компоненттерін тексеріп сөйлеу тілінің қорытындысын анықтайды.

Үшінші кезеңде баланы оқу процесінде бақылау арқылы ақаулықтың байқалуын, өзгерістерін анықтайды. Тексерудің мазмұны және оны ұйымдастыру баланың сөйлеу деңгейіне байланысты болады

Жалпы сөйлеу тілі дамымауының I деңгейіндегі балаларды тексеру барысында сөз түсінігі, белсенді сөз қоры, сөйлеуге еліктеуі, екі сөзді біріктіріп айту мүмкіншілігі, артикуляциялық аппараттың қалпы анықталады. Сонымен қатар төмендегідей іс-әрекетін бақылау қажет: ойыншықпен іс-әрекетін; түрі, түсі, көлемі бірдей заттарды көріп сәйкестендіру; бөлшектерден бүтін құрау (кесілген суреттерден). Тексеруге қажетті құралдар: ойыншықтар, заттар, түрі, түсі әр түрлі пішіндер, балаға таныс тақырыптар (ойыншықтар, жануарлар т.б.) бойынша жеке, мазмұнды суреттер. Көрнекі құралдарды іріктеуде баланың жас ерекшеліктерін және нақты мүмкіншіліктерін ескеру қажет.

I деңгейдегі балаларды тексеру барысында баланың затты атауына (дыбыстармен, былдыр сөзбен, еліктеуіш сөзбен аф-аф, му-му, т.б.); олардың тұрақтылығына (затты атағанда тұрақты бір дыбыспен немесе былдыр сөзбен атай ма, әлде

эртүрлі ме); санына (белсенді сөз қорында ондай дыбыс жиынтығы, былдыр сөздер қанша); буындарды, сөздерге еліктеу, оларды қайталау мүмкіндігіне, буындық құрамына көңіл бөлу керек.

II деңгейдегі балаларды тексеру барысында сөз түсінігі, сөйлем көлемі және оның грамматикалық құрылымы, сөз өзгерту мүмкіндіктері, сөздің буындық құрамы, дыбыс айтуы, сөз қоры, артикуляциялық аппараттың калпы анықталады. Қосымша сөзсіз іс-әрекеттері де тексеріледі. Сөз түсінігінің қалыптасу деңгейін анықтау үшін сөзді, сөзбен берілген нұсқауларды, сөйлемді, мәтінді қолданады. Сөйлеу тілінің грамматикалық жағын тексеру барысында сөзжасам, сөзөзгерту, сөйлем құрау дағдылары анықталады. Бұл тапсырмаларды орындаудағы қиыншылықтарды, кателерді сөйлеу тілінің лексикалық-грамматикалық жағының жетілмеуінің белгісі деп қарастыруға болады.

III деңгейдегі балалардың сөз бөлшектерінің (жалғау, жұрнақ) мағынасын түсінуі; қолданатын сөйлемнің түрлері мен мөлшері; ілеспелі сурет бойынша әңгіме құрау білігі; сөз өзгертуі; мағынасы қарама-қарсы сөздерді табуы; күрделі сөздердің буындық құрамының сақталуы; сөздің дыбыстық құрамын талдауы; дыбыс айтуы, артикуляциялық аппараттың жағдайы және баланың жалпы даму деңгейі (санауы, кеңістікті бағдарлауы, логикалық ойлауы, т.б.) тексеріледі.

3-4 жастағы балалардың даму ерекшеліктері

Бұл жастағы балалар үлкендермен қарым-қатынас жасауға өте ықыласты болады. Эртүрлі сұрақтар қойып, өздері білетін ертегілерді бар ынтасымен айтып береді. Танымдық қызығушылығы белсенді болады. Үлкендермен қарым-қатынас жасау қажеттілігі қанағаттанбаған кезде, олардың арасында эмоционалдық жатырқаушылық пайда болады. Төрт жасқа қарай бала құрдасын ортақ іс-әрекетке қатысушы есебінде қабылдайды.

3-4 жасар баланың өзін-өзі бағалауы өте жоғары деңгейде болады. Бұл — біреу оның тұлғалық қасиеттерін дұрыс бағаламаған кездегі өз-өзін қорғаудың «тұлғалық» механизмі болып табылады.

3 жас пен 4 жас аралығында баланың сенсорлық үдерісінің — сезіну мен қабылдау түрлері қалыптасады.

Фонематикалық есту, түсті ажырату, көз қырағылығы, заттардың пішінін ажырату қабілеттері жетіле түседі.

Балалар заттарды ұстап көріп танудан, көзбен көру арқылы тануға көшеді. Жаңа заттарды қарап, көзбен көріп танудан сипап-сезу, есту, иіскеп көру арқылы қабылдауға ауысады.

Сөз — 3-4 жастағы балалардың сенсорлық үдерістерін дамытуда жетекші орын алады. Балалардың сөздік қорын заттардың сынын, бір-бірімен қарым-қатынасын білдіретін, мазмұнды қабылдауын қалыптастыратын жаңа сөздермен байытады.

3-4 жастан бастап баланың есі еріксіз сипатта болады. Бала материалды өзі іс-әрекетке тікелей қатысу арқылы есіне сақтайды. Бұл жастағы баланың ойлау қабілеті сапалық өзгешелігімен ерекшеленеді. Оған қиял мен шындықты ажырату

қиынға соғады. Ол — өзімшіл. Оған анимастикалық түсініктер тән. Айнала қоршаған заттардың бәрін өзімен салыстырады, олар да өзі сияқты ойлауға және сезінуге қабілетті деп ойлайды.

Нысандарды қарастыра отырып әдетте, ол заттың едәуір ашық бөлігін ажыратады.

Мектепке дейінгі кіші жастағы балаларда кеңістік, уақыт, сан туралы қарапайым түсініктері қалыптаса бастайды.

3-4 жасар балалар ауа райы құбылыстары мен оның салдары арасындағы қарапайым байланыстарды түсіне бастайды.

Тек қана өзі ғана емес, басқа да тіршілік иелері де тағам мен судағы қажеттілігі бар екенін түсінеді. 3-4 жасар балаларда құрастыру әрекеті әлі де ойынмен бірге ұштаса отырып жүргізіледі. Әр түрлі материалдарды қолдану барысында балалар олардың қасиеттері мен құрастырудың ерекшеліктерін танып-біледі.

Бұл кезеңде балалар қарапайым қол еңбегі түрлерінің әдістерін меңгереді (бүктеу, умаждау, жырту және ұсақ-түйектерді қолдан жасау).

Төрт жасқа қарай балалар көркем шығарма мәтінін эмоционалды және тұтастай қабылдайды. Оның материалды қаншалықты түсінгендігі сөйлеу тілінде ғана емес, заттарды ажырату және ойын әрекеттері үстінде байқалады.

Бала үшін бейнелеу өнері — өзі жасаған бейнелер. Бұл бейнелер баланың өзі сияқты дербестігімен, ашықтығымен ерекшеленеді.

Мүсіндеу, жапсыру, сурет салу барысында сызықтар мен пішіндер тіріліп, баланың көз алдында жағу, сызу арқылы бейнеге айналады. Бала сызықтарды, пішіндерді, түсті дақтарды, жағуларды қолданып, қарапайым сюжеттерді бейнелей алады.

Бұл кезеңде көп балалардың музыкаға ықыласы жоғары деңгейде болғандықтан, музыка мәдениетін меңгертуге өте қолайлы.

Мектепке дейінгі кіші жаста баланың моторлық қызметтері қарқынды дамиды. Балалардың қозғалыс белсенділігі іс-әрекет дербестігінің жоғары деңгейлігімен сипатталады.

3 жастан бастап нақты және саналы қызығушылығы біліне бастайды, бұл кезеңде бала өзіндік еркі бар жеке адам екенін түсіне бастайды. Ми қызметі мен психикалық қызметі қарқынды дамуын жалғастырады, мінез-құлқында өзгерістер пайда болады. Көркем шығармаларды қабылдауы мен музыкаға деген ықыласы артады. Бұл баланың қызығушылығы мен қабілеттерін анықтауға мүмкіндік береді. Көпшілікпен ойнайтын ойындарға қызығушылығы арта түседі.

Үш жасар бала — қажымас қайраткер, ол желімдеуге, мүсіндеуге, сурет салуға дайын, бірақ ұзақ әңгімелер мен түсіндірулерді қабылдай алмайды.

3-4 жасар баланың тұлғалық дамуының базистік мазмұны өзінің көпқырлылығымен, әрдайым даму үстінде және әр жас кезеңінің өзіндік мазмұнының ерекшеленуімен сипатталады.

Кез-келген бала үшін ойын әлеуметтенудің және қоршаған әлемді танудың маңызды құралдарының бірі болып табылады. Ойынның көмегімен бақылауды дамыта аламыз, зейінді белсендіре аламыз. Ойын шығармашылықтың дамуына ықпал етеді, өз бетінше шешім қабылдау қабілетін дамытады. Ойын жағдайында мүмкіндігі шектеулі бала дені сау құрдастарымен тығыз байланыста болады, олармен белсенді әрекеттеседі және олармен қарым-қатынас жасайды, ол өзін басқалардан ерекше сезінуді тоқтатады. Ойын мүмкіндігі шектеулі бастауыш мектеп балаларына дене, адамгершілік, еңбек және эстетикалық тәрбие беру жүйесінде маңызды орын алады. Ойын мүмкіндігі шектеулі балалар үшін жалпы мектептегі құрдастарына қарағанда маңызды. Ойын арқылы үйрену- бұл ұғымға барлығы келіседі. Белгілі психологтар А.Н.Грабов, Г.Я.Трошин мүгедек балаларды тәрбиелеу мен оқытудағы ойынға жоғары баға берді. Олар ойынды балалардың қабілеттері мен мүмкіндіктерінің көрінуінің дәл көрсеткіші деп санады. Олар ойын бірінші кезекте сыртқы сезімнің дамуына: көру, бұлшықет сезімі, есту қабілетіне пайдалы әсер етеді деді.

Психологиялық-педагогикалық мәдениеттің деңгейі мен ата-аналардың бала тәрбиесіне қатысу дәрежесін анықтау үшін келесі әдістерді қолдануға болады: ата-аналарға сұрақ қою және тестілеу; ата-аналармен, балалармен жеке әңгімелесу; баланың отбасына бару; «Менің үйім», «Менің отбасым» сияқты балалардың тест-суреттерін зерттеу; «Отбасы» рөлдік ойынындағы баланы бақылау; бірлескен іс-шаралар кезінде ата-аналар мен балалар арасындағы қарым-қатынасты бақылау; ойын және проблемалық жағдайларды модельдеу және т.б. Балаға отбасынан мектепке дейінгі мекемеге көшу процесі өте қиын. Бала отбасында үйреніп қалған жағдайларға қарағанда мүлдем басқа жағдайларға бейімделуге мәжбүр болады. Бұрын қалыптасқан иммундық жүйе, физиологиялық процестер біршама өзгеріске ұшырайды.

Мектепке дейінгі жаста балалар адамдармен сөйлесуге қызығушылық танытады, олардың сөздік қоры мен осы уақыттағы тәуелсіздік дағдылары оларға айтарлықтай тәуелсіз болуға мүмкіндік береді. Алайда, балалар үшін күні бойы бейтаныс адамдардың ортасында болу қиын. Мектепке дейінгі білім беру ұйымына түскен кезде барлық балалар адаптивті стрессті бастан кешіреді. Мүмкіндігі шектеулі балалардың мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының жаңа жағдайларына бейімделуі, құрдастары мен ересектеріне жақындауы әлдеқайда қиын. Балалардың бейімделу мүмкіндіктері шектеулі, сондықтан баланың жаңа әлеуметтік жағдайға күрт ауысуы және ұзақ уақыт стресстік күйде қалуы эмоционалдық бұзылуларға әкелуі мүмкін.

Мектепке дейінгі жас — дамуында ауытқуы бар балаларды сау құрдастарының тобына біріктіру үшін қолайлы кезең. Тәрбиеші жұмысындағы маңызды бағыттардың бірі — бейімделу кезеңінде және одан әрі мектепке дейінгі білім беру мекемесінде болу кезінде психологиялық жайлылықты құру. Мектеп жасына дейінгі балалар өте эмоционалды және

әсерлі. Олар ересектер мен құрдастарының эмоцияларымен, олардың әрекеттеріне еліктеу арқылы тез жұқтыруға бейім. Сондықтан бейімделу кезеңінде біз ойын терапиясы әдісін кеңінен қолданамыз. Ойын баланы ынталандыруға, оның сенсомоторлық дағдыларын дамытуға және эмоционалды стрессті төмендетуге көмектесетін құрал ретінде әрекет етеді. Ойындар әр баланың бір-бірімен бәсекелестік қатынастарына, ойын серіктестігінің қатынастарына емес, бәрімен қабылданатын нәрсеге үйлесімді қатысуына негізделген. Ойындар балалардың қарым-қатынас және қозғалыс қажеттіліктерін қанағаттандырады.

Ойын терапиясының құралдары — ашық аспан астындағы ойындар, имитациялық ойындар, психо-эмоционалды стресстен арылтуға арналған ойындар, құм ойындары, дөңгелек би ойындары, балалар әуенмен жұптасып жүгіретін немесе билейтін динамикалық ойындар.

Ойын сабақтары эмоционалды және бұлшықет кернеуін жоюға, импульсивтілік пен мазасыздықты азайтуға, балалардың бір-бірімен өзара әрекеттесу дағдыларын дамытуға, зейінін, қабылдауын, сөйлеуін, қиялын, жалпы және ұсақ моторикасын, қозғалыстарды үйлестіруді дамытады. Сонымен, бейімделу кезеңінде мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс кезінде ойын терапиясы әдісін қолдану өте тиімді және көпфункционалды. Ойын технологиялары әлі де білім беру саласында жаңа инновация болып табылады.

Баланың қуанышы мен реніші ойында анық байқалады.

Ойын кезінде баланың психологиялық ерекшелігі мынадан көрінеді:

- олар ойланады;
- эмоциялық әсері ұшқындайды, белсенділігі артады, қиял елестері дамиды, баланың шығармашылық қабілетімен дарыны ұшталады;
- ұжымдық сезімі қалыптасады;
- ерік қасиетін бекітеді, адамгершілік сапаны жетілдереді.

Ойын – баланың оқуға деген ынтасын арттыратын құрал деп қабылдаймын. Сондықтан да мүмкіндігі шектеулі бала сабақ үстінде ойынды көп қажет етеді. Оны жалықтырмай әртүрлі ойын-жаттығулар түрлері мен сабақты қызықты өткізуге тырысып келемін. Ойын әрекетінің қызықты болуын қамтамасыз ететін, баланың танымдық қызығушылығы сапаларын дамытатын осы жағдайларды ескере отырып, ойын түрлерін төмендегідей жүйеленеді:

— мазмұнды бейнелі ойын: отбасы, мектеп, сынып, аурухана, ұшқыштар, мал фермасы, құрылысшылар, мұнайшылар, темір жол, теңізшілер;

— қимыл қозғалыс ойын-жаттығулары: «ұшты-ұшты», «аңшылар», «сиқырлы таяқ», «мысық пен торғайлар», «бақташы мен қозылар», «соқыр теке», «мысық пен тышқан»;

— дидактикалық ойындар: заттардың түсін анықта, орныңды тап, ойлан тап, түсті лото, тез ретке келтір, көршілер, сен жалғастыр, дәл тауып айт т.б.

— құрылыс ойындары: лото және басқа конструкторларды пайдалану;

— моторикалық ойын-жаттығулар: мозайка, құм терапиясы, су терапиясы, ұсақ моторикалық ойындар элементтері. дегеніміз — жас ерекшелікке қарамайтын, адамның көңіл-күйін көтеретін, ойландыратын үрдіс. В.А.Сухомолинскийдің сөзімен айтар болсақ, «Ойынсыз ақыл ойдың қалыпты дамуы да жоқ және болуы да мүмкін емес. Сондықтан В.А.Сухомолинскийдің осы сөзіне сүйене отырып балалардың ынтасын оқуға деген қабілетін ойын-жаттығулар арқылы дамытуға болатынын білдім.

Ойын арқылы бала бойынан барлық тапсырмаларды орындау нәтижелерін көру үшін, ойын-тапсырмаларды, танымдық ойын-жаттығулар, ойын терапияларын және де қолдарының ұсақ моторикасының қалыптасуына алғышарт бола алады. Моториканың дамымай қалуы жазу қабілетінің баяулауына және бұзылуына алып келеді. Баланы тәрбиелеу кезінде арнайы жаттығулар мен сергіту ойындары арқылы баланың дамуына ықпал етуге болатыны дәлелденген тәсіл.

Ерекше білімді қажет ететін балалардың-әрекетін дамытудағы ойын-жаттығулар:

«Суретті есіңе сақта» ойыны.

Мақсаты: көру, есін және зейінін дамыту. Қажетті құралдар: бала санына қарай ойын үйлестірмелері, Ойынның жүру барысы: Әр балаға ойынға арналған үлестірмелерді таратады және зейін қойып назарларын аударуын сұрайды. Балалар кезекпен жауап беріп отырады. Кейін үлестірмелерді ауыстырады. Үлестірмелі паракшада зейін қабілетін дамытуға арналған тапсырмалар. Ойын осылай жалғаса береді.

«Ұқсас сөздер» ойыны.

Мақсаты: синонимдерді анықтау дағдыларын, қабылдауын дамыту.

Барысы: «Балалар бұл ойында мен атаған сөзге ұқсас сөз айтуларың керек». Мысалы: «үлкен» сөзін ұсынады, балалар: «ірі, дәу, зәулім». Мейрімді – жанашыр, жылы жүрек, жақсы. Аласа – кішкентай, биік емес және т.б.

Арт-терапиялық әдістерді қолданудағы ойын-жаттығулар:

Изотерапия «Ылғал қағаз бетіне сурет».

Максаты: АРТ-терапия әдісін пайдану арқылы, бала қиялын, ұсақ моторикасын дамыту. Алдын ала ылғалданған қағаз бетіне акварельмен сурет салу. Мүмкіндігінше қанық бояуларды қолданған дұрыс. Бояулар бірімен бірі қалай араласатынын бақылау. Пайда болған бейнеге ат қою. Аяғында сурет талданады.

Су терапиясы «Балықтар» жаттығуы.

Судың ішінде жүзіп жүрген балықты қармақпен бір балықты ұстап алып шығу. Сикырлы балықтың қояр сұрағына балалар жауап беру.

Құм терапиясы. «Құммен ойын».

Құм ойыны арқылы бала қиындықты жеңе білуді үйренеді, қорқыныш, ұялшақтық сезімнен арылып, өмірді танып біледі. Құмнан түрлі мүсіндер жасау арқылы бала өзінің ішкі жан дүниесін, қобалжуын, қорқыныш сезімін жеңе алады. М.Монтессори әдістерімен жұмыс. Қол қимылының мидың дамуына әсері қол мен саусақ жаттығулары дене мен ми жұмысын реттейді. Белгілі педагог В.А Сухомлинский былай деген, “Бала ақылы — саусақтың ұшында орналасқан”.

«Құмырадағы пипетка»

Максаты: қолдың қимыл қозғалыстарын дамыту. Зейінін шоғырландыру. Қажетті құралдар: су толтырылған пластмасса ыдыс, пипетка. Құмыра түрлі түсті жолақтармен бөлінген.

«Моншақтарды пинцетпен ауыстыру».

Максаты: ұсақ қимыл қозғалыстарын дамыту. Қол саусақтарының қимылдарын жетілдіру. Үйлестік. Қажетті құралдар: кішкене ыдыста ұяшықтары бар тұғырнама, пинцет және моншақтар салынған ыдыс. Ыдыстағы моншақ саны ұяшықтағы моншақ санына тең болуы керек. Барлық бұйымдар түстері бойынша бір-біріне сәйкес.

Бұлшықет тонусын реттеуге бағытталған жаттығу.

Максаты: Бала бұлшық етін босаңсыту. Мысалы: «Аққала». Барлығы түрегеліп тұрады. Балаларға өздерін аққала кейпінде елестету ұсынылады. Дене қатып тұрған қар сияқты қатты шырығу керек. Содан кейін аққала біртіндеп ери бастайды. Бірінші басы, сосын иықтары, қолдары, арқасы, аяғы. Кейін аяқтан бастап еруге ұсыныс жасауға болады.

Арт-терапия

Арт-терапия-бұл өнермен, шығармашылықпен емдеу.(терминді А.Хилл енгізген).

Арт-терапия-адамдардың визуалды қызметінде және психотерапиялық қарым-қатынаста қолданылатын, психокоррекция, психопрофилактика, денсаулық жағдайы әртүрлі, эмоционалды және психикалық ауытқулары бар адамдарды оңалту және бейімдеу мақсатында қолданылатын психологиялық әсер ету әдістері жиынтығы. Арт-терапия қызметінің басты мақсаты-мүмкіндігі шектеулі жандардың психологиялық және әлеуметтік саласындағы оң өзгерістерге қол жеткізуі. Қазіргі уақытта арт-терапия мүмкіндігі шектеулі жандар үшін өте маңызды. Мүгедектердің ішкі әлемі күрделі және алуан түрлі. Мүмкіндігі шектеулі адамдармен жұмыс жасауда арт-терапия әдістерін қолдану олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, визуалды бейнелер арқылы сыртқы әлеммен өзара тілдесуге ықпал етеді.

Арт-терапияның басты мақсаты- өзін-өзі көрсету және өзін-өзі тану қабілетін дамыту арқылы мүмкіндігі шектеулі адамдардың көңіл-күйлерін және ерік-жігерлерін үйлестіреді. Арт-терапиямен жұмыс істеу барысында мүмкіндігі шектеулі жандарға бұйрықтар, талаптар, нұсқауларға жол берілмейді. Қатысушы шығармашылық қызметтің түрін, мазмұнын, материалын өздері таңдайды. Олар кейбір тапсырмалардан бас тартуы мүмкін немесе жай ғана бақылаушы болып отыруға болады. Арт-терапия әдістері- мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істейтін психологтың жұмысының қуатты құралы. Арт-терапия әдістері-әмбебап болып табылады және оларды мұғалім сабағында да, ата-аналардың өздері де үйде оқуда сәтті қолдана алады.

Арт-терапия келесі мәселелерді шешеді:

- өміршендікті оятады, жады мен өнімділігін белсендіреді.
- танымдық, шығармашылық қабілетін дамытады.
- әлеуметтік бейімделуді қамтамасыз етеді.

Балалардың шығармашылығын, қиялын, сөйлеу қабілетін дамыту үшін психологтар құм терапиясын қолданады. Құммен сурет салу ішкі тыныштықты сезінуді үйретеді. Ұсақ моторикаларды дамытады, мидың қабілетін арттырады, адам жанын тыныштандырады.

Ойын терапиясы

Ойынсыз ақыл-ойдың қалыпты даму да жоқ және болуы да мүмкін емес, ойын дүниеге қарай ашылған үлкен жарық терезе іспетті, ол арқылы баланың рухани жасампаз өмірмен ұштасып, өзін қоршаған дүние туралы түсіні алады. Ойын – дегеніміз ұшқын білімге құмарлық пен еліктеудің маздап жанар оты» (В.А.Сухомлинский)

Ертегі терапиясы.

Бұл тұлғаның сөйлеуін дамыту, сананы кеңейту және сыртқы әлемді бейнелеу арқылы өзара әрекеттесуді жақсарту үшін қолданылатын әдіс. Ертегі терапиясын қолдану бұл соңғы 10 жылда логопедтер, психологтар мен тәрбиешілер белсенді түрде дамытқан және ақыл-ой кемістігі бар балаларды жұмыста қолданылатын ең көне әдістердің бірі.

Ертегі терапиясының негізгі міндеті- ертегі формасы аясында ең тиімді психологиялық технологияларды синтездеу; әртүрлі психотерапиялық әдістерді бір ертегі жүйесінде біріктіру және бейімдеу. Ертегі баланы кейіпкерлерді түсінуге шақырады, нәтижесінде оның адамдар, қоршаған әлем заттары мен құбылыстары туралы жаңа идеялары, жаңа эмоционалды тәжірибесі пайда болады. Ертегі барысындағы ойындардың көмегімен әр балаға көптеген жағдайлардан өтуге көмектесе аламыз. Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасағанда ертегі терапияның мынандай түрлері қолданылады.

Көркем ертегілер. Көркем ертегілерге халықтың сан ғасырлар бойы жиналған даналығы мен авторлық әңгімелермен жинақталып шыққан ертегілер жатады. Көркем ертегілерде дидактикалық, психокоррекциялық, психотерапиялық және медитация аспектілері бар.

Дидактикалық ертегілер. Дидактикалық ертегілер белгілі бір білімнің маңыздылығын аша алады. Дидактикалық ертегілер балалардың ой өрісін жақсы дамытады. Көбінесе дидактикалық ертегілерде көптеген көрнекіліктер қолданылады.

Психокоррекциялық ертегілер. Баланың мінез-құлқына жұмсақ әсер ету үшін жасалынады. Мұнда көбіне баланың жағымсыз мінез-құлықтары жағымды жаққа ауыса түседі.

Медитативті ертегілер. Қиялдағы жағымды тәжірибені жинақтау, психоэмоционалды стрессті жеңілдету үшін жасалады.

Медитациялық ертегілер арнайы музыкамен айтылады.

Бүгінгі күні психологтар, педагогтар мен логопедтер ертегілермен жұмыс істеудің алуан түрлі тәсілдерін жасады.

-талдау

-пікірталас

-қуыршақ жасау

-сахналау

-сурет салу және т.б

Ертегідегі тәсілдер мүмкіндігі шектеулі жандардың жоғарғы дене белсендіктері, жүйке процестерінің икемділігі мен қозғалтқыштығын арттыруға, моториканы және қимылдарды үйлестіруді дамытуға, физикалық және психикалық стрессті жеңілдетуге бағытталған. Ертегі айту баланың психикасына жағымды ықпал етуге әсер етеді.

«Түрлі-түсті макорондар» ойыны.

Сықырлы макарондардың түстерін ажырату. Тарелкедегі макарондарды ажыратып (түсі, көлемі, пішіні бойынша), ыдыстарға салу.

Сурет терапиясы. «Жанұя суреті»

Мақсаты: Балалардың ішкі сезімін ашу, қиялын дамыту.

Ұсынылып отырған ойын-жаттығулар баланың зейінін, есте сақтау қабілетін, ауыз екі сөйлеу мәдениетін, ұсақ моторикасын дамытуға арналған, адамгершілік сезімін оятуға, адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасауға, достық сезімге тәрбиелеуге үйретеді.

Балалардың даму деңгейінің сапасын, нәтижесін білу мақсатында әр тоқсан сайын бір рет диагностикалық жұмыстар жүргізіп отырамын. Диагностикалық зерттеулер балалар үшін танымдық қабілеттерін дамыту, қалыптастыру және тиімді жолдарын іздестіру, жаңа нәтижеге келуі болып табылады.

Анықтаушы эксперимент барысында балалардың танымдық қабілеттерін диагностикалау мақсатында мынадай танымдық зерттеу әдістері қолданылды: қабылдауын зерттеу; есте сақтауын зерттеу; ойлау қабілетін зерттеу; зейінін зерттеу.

Ерекше білімді қажет ететін балаларға танымдық іс-әректің ойын арқылы дамытудың артықшылықтары:

1. Қоршаған ортамен қарым-қатынас жасауға бейімдеуде мінез-құлық мәдениетіне тәрбиелей отырып, рухани-адамгершілік құндылықтарының негізі қаланады;
2. Психологиялық-педагогикалық танымдық ойын-тапсырмалар арқылы баланың қызығушылықтары артады;
3. Өз ойы мен сезімін еркін білдіруге, шешуі қиын шиеленісті жағдайдың дұрыс жолын табуға әдеттенеді;
4. Танымдық іс-әрекет процестері дамиды;
5. Баланың жан-жақты білім мен тәрбиені қатар меңгеруге жағдай жасалады;
6. Баланың ішкі жан дүниесін анықтауға себепші болады;
7. Мектепте оқуға психологиялық қызығушылығы артады;
8. Баланың сана-сезімі дамуына себепші болады.

Тіімді жактары:

1. Ересектермен өзара тұлғалық қарым-қатынас орната білуі;
2. Педагог пен бала арасында рухани шынайы қарым-қатынас орнауы;
3. Мүмкіндігі шектеулі баланың жеке психологиялық ерекшеліктері анықталады және сипатталады;
4. Бала ойын ашық еркін ерікті түрде айтуы, тілдік қарым-қатынастың дамуы;
5. Баланың сана-сезімі дамуына себепші болады.
6. Баламен жеке тұлға ретінде сөздік қарам-қатынас орнатылады;

Ата-аналардың балалар тәрбиесіне деген көзқарасы жоғарылайды, педагогке деген сенім-сезімдері жаксаралы; 1-деңгейдегі жалпы сөйлеудің дамымауы - сөйлеу тілінің дамуының өте төмен деңгейі, вербальды коммуникация құралдарының толық дерлік қалыптаспауымен сипатталады. Типтік белгілер - дыбыстық кешендерден және аморфты сөздерден тұратын күрт шектеулі сөздік және сөз тіркестерінің болмауы. Сөйлеудің жағдаяттық түсінігі, грамматикалық дағдылардың дамымағаны, дыбыстың айтылуындағы және фонематикалық қабылдауындағы ақаулар. Сөйлеуді дамытудың бірінші деңгейіндегі балалармен коррекциялық жұмыс сөйлеуді түсінуді жаксартуға, сөйлеуге еліктеу мен сөйлеу бастамасын арттыруға, вербалды емес психикалық функцияларды дамытуға бағытталған. ЖСТД деңгейі - сөйлеу бұзылыстарының психологиялық-педагогикалық классификациясынан алынған ұжымдық термин. «Жалпы сөйлеудің дамымауы» түсінігі және оның периодизация 1960 жылдары енгізілді. Педагог және психолог Р.Е. Левина. Сөйлеудің дамуының бірінші деңгейі баланың тіл жүйесінің барлық құрамдас бөліктерінің: фонетика, фонематика, лексика, грамматика, үйлесімді сөйлеудің өрескел бұзылғанын көрсетеді. Мұндай наукастарға қатысты «тілсіз» анықтамасы қолданылады. Баланың сөйлеуінде вербальды қарым-қатынас құралдары жетіспейді, ал сөздік қоры орташа жас нормасынан күрт артта қалады. Белсенді сөздікте дыбыстық кешендердің, онomatопеялардың және аморфты сөздердің аз саны бар. Бала сөзді түсінуді қиындатып, буындық және дыбыстық құрамы жағынан күшті күнделікті күнделікті жалғыз сөздерді қолдана алады. Ауызша сөйлеуді жалпы түсіну жағдайға тікелей байланысты. Әсерлі аграмматизм сөздің статикалық түрі өзгерген кезде пайда болады; контекстен немесе нақты жағдайдан тыс түсіну қол жетімсіз болып көрінеді. Ешқандай сөз қалыптаспаған. Сөйлемдер бірнеше мағыналы болуы мүмкін жеке былдырлау сөздерден тұрады. Тілдік емес құралдар белсенді түрде қолданылады - интонацияның өзгеруі, меңзеу қимылдары және мимика. Көсемшелер мен кірме сөздерді қолдану мүмкін емес. Буын құрамы өрескел бұзылған, күрделі сөздер 1-2 буынға дейін қысқарған. Баланың фонематикалық есту қабілеті дамымаған және оппозициялық фонемаларды

ажыратпайды және анықтамайды. Айтылуы І-деңгейдегі ЖСТД белгілері І-деңгейдегі ОДД ұзақ мерзімді салдары оқудағы қиындықтармен, қарым-қатынас пен психикалық дамудың бұзылуымен көрінеді. Құрбыларымен қарым-қатынас және қарым-қатынас қиын. Тұлғааралық қарым-қатынастағы сәтсіздіктер оқшаулануға, өзін-өзі бағалаудың төмендеуіне және мінез-құлықтың бұзылуына әкеледі. ЖСТД фоны түзетілмесе, дамудың артта қалуы немесе интеллектуалды мүгедектік екінші рет қалыптасады.

І деңгейлі ЖСТД түзету процесінің мақсаты - сөйлеу дамуының келесі, жоғары сатысына өту. Жұмыс келесі бағыттар бойынша кезең-кезеңімен жүргізілуде: Сөйлеуді түсінуді меңгеру. Мәселе ойын түрінде шешіледі. Балаға ересектердің сұрауы бойынша ойыншықтарды табуға, дене бөліктерін көрсетуге, сипаттамаларға негізделген заттарды болжауға және бір қадамдық нұсқауларды орындауға үйретеді. Сонымен қатар енжар және белсенді сөздік қорлары кеңейеді, қарапайым бір буынды және екі буынды сөздерді меңгереді. Осы негізде жұмыс екі бөліктен тұратын қарапайым сөз тіркесі мен диалогтан басталады. Сөйлеу әрекетін белсендіру. Бұл бағыттағы жұмыстың мазмұны ономотопеяны (жануарлардың дауысы, музыкалық аспаптардың дыбысы, табиғат дыбыстары және т.б.) дамытуды қамтиды. Ынталандырылған және өйлеуден тыс функцияларды дамыту. Есте сақтауды, зейінді, ойлауды жеткілікті дамытпай өнімді сөйлеу әрекеті мүмкін емес. Сондықтан ЖСТД түзетуге арналған логопедиялық сабақтарда психикалық процестерді дамытуға көп көңіл бөлінеді. Дидактикалық ойындар қолданылады: «Мұнда не артық», «Не жетіспейді», «Үлгі бойынша жаса», «Затты дыбысынан тану», сурет бойынша жұмбақтарды тап, т.б. өз бетінше сөйлеу әрекеті ынталандырылады. Демонстрациялық есімдіктер («мұнда», «анда», «осы»), бұйрық райдағы етістіктер («бер», «бар»), туыстарға арналған сөздер сөйлеуге енгізіледі.

Жеке жұмыс жоспары

І. Тақырып: «Ою ойып ойланам»

Мақсаты: Қазақ халқының және басқа халықтардың өнер туындыларына, сәндік-қолданбалы өнерге қызығушылықты дамыту.

Тіл ұстарту: О-о-о аю ырылдады, Е-е-е жылқы киіседі, Пи-пи-пи-тауық сықырлайды, барабан сықырлайды, Бум-бум. -оп доп секірді, Бах - құлады текшелер. Артикуляциялық гимнастика: «қоршау», «терезе».

Тыныс алу жаттығуы: «шар»

Саусақ гимнастикасы: Мен ойыншықтармен ойнаймын: (Қолдар алдыңызда, екеуінің саусақтарын қысыңыз және ашыңыз.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Аю ұйықтап жатыр».

Қимылды ойын: «Допты қуып жет»Мақсаты:Лақтыру, домалату, қағып алу тәсілдерін үйрету.

2 Тақырып: «Бау-бақшада»

Мақсаты: Құрастыруға қолданған құрылыс бөлшектерін ажырату (текше, пластина, кірпіш, блок) және атау, оларды сапасы, көлемі мен пішіні бойынша таңдау. Өз бетінше ойдан құрастыруға мүмкіндік беру,үйрету.Қолдың қимылын дамыту.

Тіл ұстарту: мм-мм, - дәмді алмұрт. Фу – қышқыл алма.

Артикуляциялық гимнастика: «ат», «ине», «тісті тазалау»

Тыныс алу жаттығуы: «Бриз»

Саусақ жаттығуы: «Алмаларды шелекке сал»

Дид.ойын сөздікті белсендіру үшін: «Жемісті көрсет және ата» (суреттер) «» сөзді аяқта.

Сөйлемдерді құрастыр және айт: Анам алма сатып алды. Әкем алма сатып әкелді.

Қимылды ойын: « Ұйқыдағы аю»Мақсаты: Заттардың арасымен доптарды домалатуды үйрету.

3 Тақырып «Мен анама көмектесемін»

Мақсаты:"Мен" бейнесін қалыптастыру. Баланы өсіп, жетілген ересек бала ретінде қабылдау, оның ойын ашық білдіруге мүмкіндік беру, келісім білдіру, жеке басын құрметтеу.

О-г-о-о! - үлкен аскабақ,

Қырыққабатты тураймыз, тураймыз (оң алақанның шетімен сол қолымыздың алақанына тигіземіз)

Орамжапырақты тұздаймыз, тұздаймыз (саусақ ұшымен тұздаймыз)

Тіл ұстарту: Ням! қоян қырыққабат жейді, уау! сәбізді тарт, о-о-о!

Тыныс алу жаттығуы: «Көкөністер – жуан , көкөністер - жіңішке»

Артикуляциялық гимнастика: «гиппопотам», «шарбақ», «терезе», «құймақ».

Саусақ гимнастикасы: «Салат»

Сәбізді алып тазалаймыз (оң қолды жұдырыққа түйіп, сол қолдың алақанына ысқылайды)

Үккішпен үгіп майдалаймыз (екі қолды жұдырыққа түйіп кеідеге ұстап, жоғары-төмен қозғайды)

Қанттай сеуіп дәмдейміз (саусақтардың ұшымен қант себеді)

Қаймақ құйып сәндейміз (қолды жұдырыққа түйген күйі, қаймақ құйған сияқты)қол білегін жоғары-төмен қозғайды)

Міне, дайын нәр тағам- (екі қолын алдына жайып көрсетеді)

Дәруменге байыған (алақанымен іштерін сипалап, тойғандықтарын білдіреді)

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін:

Суреттер бойынша «Көкөністерді ата»

Қимылды ойын:« Қояндар»

Мақсаты:Допты бір-біріне төменнен және бастан асыра лақтыру (1,5 метр қашықтықта), қағып алуға үйрету.

4. Тақырып: Отбасы

Мақсаты:Отбасы туралы, отбасының ересек мүшелерінің еңбегі туралы білімдерін жетілдіру. Жақын маңайдағы заттарды ажыратып, атай білуді жетілдіру.

Артикуляциялық гимнастика: «Сағат», «ат», «терезе», «құймақ».

Тыныс алу жаттығуы: «Жапырақтарды үрлеу»

Саусақ гимнастикасы: «Кім келді?»

Қане, қане кім келді? (екі қолдың бас бармақтарының ұштарын соғады)

Біз, біз, біз! (екі қолдағы бас бармақтарды қосып ұстап, қалған саусақ ұштарын бір мезгілде соғады)

Апа, апа, бұл сіз бе? (екі қолының бас бармақтарының ұштарын соғады)

Иә, иә, иә! (сұқ саусақтарының ұштарын соғады)

Әке, әке, бұл сіз бе? (екі қолдарының бас бармақтарының ұштарын соғады)

Иә, нә, нә! (ортаңғы саусақтардың ұштарын соғады)
Ағатайым, бұл сіз бе? (екі қолдың бас бармақтарының ұштарын соғады)
Иә, нә, нә! (аты жоқ саусақтардың (шылдыр шүмек) ұштарын соғады)
Қарындасым, бұл сіз бе? (екі қолдың бас бармақтарының ұштарын соғады)
Иә, нә, нә! (кішкене саусақтардың ұштарын соғады)
Біздер тату жанұя (барлық саусақтардың ұшымен бірге соғады)
Иә, нә, нә! (алақандарымен шапалақтайды)

Сурет терапиясы. «Жанұя суреті»

Мақсаты: Балалардың ішкі сезімін ашу, қиялын дамыту.

Ұсынылып отырған ойын-жаттығулар баланың зейінін, есте сақтау қабілетін, ауыз екі сөйлеу мәдениетін, ұсақ моторикасын дамытуға арналған, адамгершілік сезімін оятуға, адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасауға, достық сезімге тәрбиелеуге үйретеді.

Дид.ойын сөздікті белсендіру үшін: «Бұл кім?» суреттерден (Шыбын , балалар, апай, әже: «тыңда және қайтала »: Ах-ах-ах! - анасы баланы тербетеді; Апыр-ай

Қимылды ойын: « Қоймадағы тышқандар»

Мақсаты:Заттарды қашықтыққа лақтыруға (3,5–6,5 метрден кем емес) үйрету

5. Тақырып: «Киіз үй»

Мақсаты: Ертегілер мен қоршаған өмір тақырыптарына сюжеттік композициялар құруға үйрету. Қазақ халқының тұрмыстық заттарымен таныстыру, оларды мүсіндеуге баулу. Дайын мүсінді дөңгелек, сопақ, шаршы, үшбұрыш пішіндегі қазақ оюларының элементтерімен безендіруге баулу.Тақырып бойынша пассивті сөздік қорын қалыптастыру. Ересек адамның қол қимылдарына еліктеу.

Артикуляциялық гимнастика: «Сағат», «ат», «терезе», «құймақ».

Тыныс алу жаттығуы: «Жапырақтарды үрлеу»

Саусақ гимнастикасы: «Алақан»

Дауыс ыргағына назар аудару:

-Топ - бала келе жатыр,

Мм - бала тамақ жеп жатыр,

Фу қыз жегісі келмейді,

Ой - тіс ауырады,

Ой - аға жұмыс істейді,

Ой бала билейді,

Ха-ха-ха - балалар күледі.

«Суретті есіңе сақта» ойыны.

Мақсаты: көру, есін және зейінін дамыту. Қажетті құралдар: бала санына қарай ойын үйлестірмелері,

Ойынның жүру барысы: Әр балаға ойынға арналған үлестірмелерді таратады және зейін қойып назарларын аударуын сұрайды. Балалар кезекпен жауап беріп отырады. Кейін үлестірмелерді ауыстырады. Үлестірмелі паракшада зейін қабілетін дамытуға арналған тапсырмалар. Ойын осылай жалғаса береді.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Киіз үй құрастыру»

Қимылды ойын: « Тышқан мен мысық»

Мақсаты:1,5 метр қашықтықта тігінен қойылған (нысана ортасының биіктігі 1,5 метр) нысанаға лақтыруға баулу.

Тақырып: «Қауіпсіздік ережелері»

Мақсаты:Өз өмірінің қауіпсіздігінің қарапайым дағдыларын меңгеру (электр құралдарынан сақ болу, өз бетінше от жақпау, сіріңкемен ойнамау, терезенің алдына шықпау, баспалдаққа көтерілгенде және түскенде таяныштан ұстау);і»

Артикуляциялық гимнастика: «футбол», «дәмді джем», «тістерді тазалау».

Саусақ жаттығуы: «Қар түйіршіктері»

Қысқы қыз серуенге шығып («Кеттік» бір қолының сұқ саусақтарымен және ортаңғы саусақтарымен)
Қар түйіршіктерін жинай бастайды. (Бір қолмен біз жапырақтарды теріп, оларды екінші қолымызға қоямыз).

Арт-терапиялық әдістерді қолданудағы ойын-жаттығулар:

Изотерапия «Ылғал қағаз бетіне сурет».

Мақсаты: АРТ-терапия әдісін пайдану арқылы, бала қиялын, ұсақ моторикасын дамыту. Алдын ала ылғалданған қағаз бетіне акварельмен сурет салу. Мүмкіндігінше қанық бояуларды қолданған дұрыс. Бояулар бірімен бірі қалай араласатынын бақылау. Пайда болған бейнеге ат қою. Аяғында сурет талданады.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Аз - көп», «Ағашта не өседі? Ал бақшада не өседі?»

Мысал: «Асан алманы ал», «Ернар қауынды берші»

Қимылды ойын: «Кеглиді көзде» Мақсаты: 1,5 метр қашықтықта тігінен қойылған (нысана ортасының биіктігі 1,5 метр) нысанаға лақтыруға баулу.

7. Тақырып: «Жанды-жансыз табиғат»

Мақсаты: Өлі табиғат құбылыстары мен заттары. Өсімдіктер, оларға күтім жасау (жерді көпсыту, суару, жапырақтардың шаңын сүрту) туралы түсінікті дамыту Артикуляциялық және ұсақ моториканы дамыту.

Артикуляциялық гимнастика: «парус», «дәмді тосап», «жылан»

Саусақ жаттығуы:

Тышқан қашты мысықтан (Еденде саусақтармен қашады)

Қатты –қатты жүгірді. (Жылдам жүгіреді)

Орын тапты қуыстан, (Екі қолының саусақтарын айқастыра жұдырықтайды)

Зәресін мысық ұшырды.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Дене мүшелерін ата» «Кім жоқ?» «Кімнің даусы?»

Қимылды ойын: «Тышқан мен мысық» Мақсаты: 1,5 метр қашықтықта тігінен қойылған (нысана ортасының биіктігі 1,5 метр) нысанаға лақтыруға баулу.

8. Тақырып: «Үй жануарлары»

Мақсаты:Төрт түлік және оның төлдері (мінезіндегі ерекшеліктер, қозғалысы, қоректенуі, адамдарға пайдасы), оларға күтім жасаудағы ересектердің еңбегі туралы ұғымдарын кеңейту.Артикуляциялық және ұсақ моториканы дамыту.

Артикуляциялық гимнастика: «парус», «дәмді тосап», «жылан»

Тыныс алу жаттығуы: «Аттар күрсінеді»

Саусақ жаттығуы: Қорбандаған аю.

Ну тоғайда, орманда (Сұх саусағың мен аты жоқ кішкентай саусағыңды аюдың)

Аю жүрер қорбандап. (аяғы етіп, парта бетіне жүргіз)

Тікірейіп тікенін (Он саусағыңды жазып, қолдарыңды айкастырып, кірпі жаса)

Кірпі жүрер жорғалап. Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Үй жануарларын ата», «Кім немен қоректенеді?»

Қимылды ойын: « Кегельдер»Мақсаты:Құрсауларды бір-біріне домалатуға үйрету.

9. Тақырып: «Көңілді пішіндер»

Мақсаты:Геометриялық фигураларды (дөңгелек, үшбұрыш, төртбұрыш) және денелерді (куб, шар, цилиндр) танып, атай білуге үйрету. Геометриялық пішіндерді көру және сипап сезу арқылы зерттеу. Артикуляциялық және ұсақ моториканы дамыту.

Артикуляциялық гимнастика: «доп», «тіс тазалау», «жылан»

Тыныс алу жаттығуы: «Шар үру»

Саусақ жаттығулар:

Добым, добым домалақ, (Қолымен дөңгелек жасау.)

Қайда кеттің, домалап?. (Бес саусағың ашып, жұму)

Үстел үстін бүлдірдің,

Тәрелкені сындырдың.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Қандай пішінге ұқсайды?»

Қимылды ойын: « Допты тордан лақтыр»

Максаты:Допты бір-біріне төменнен және бастан асыра лақтыру (1,5 метр қашықтықта), қағып алуға үйрету.

10. Тақырып: «Жабайы жануарлар»

Максаты: Жабайы аңдар, олардың сыртқы түрі, қозғалуы, тіршілік ету ортасы, азығы, қысқа бейімделуі туралы ұғымдарын байыту. Артикуляциялық және ұсақ моториканы дамыту.

Артикуляциялық гимнастика: «қоршау», «футбол», «парус»

Тыныс алу жаттығуы: «Шамды сөндірі»

Саусақ жаттығулар: Қасқыр

Қасқыр, қасқыр, қашып кет, (Сұқ саусағыңды бүгіп, қасқырдың тұмсығын, бас бармағың

Алты қырдан асып кет. (мен құлағың, кішкентай саусағыңмен аузың келтір)

Қазір сені сүзеді. (Сұқ саусағың мен кішкентай саусағыңды түзу ұста,

Ешкі жібін үзеді, (мен құлағың, кішкентай саусағыңмен аузың келтір)

Қазір сені сүзеді.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Сөйлемді аяқта!». (Тиынның құлағы – қысқа, қоянның құйрығы- қысқа.

Қоянның құлағы – ұзын, ал тиынның құйрығы – үлпек.)

«Кімге не береміз?» (Қоянға – сәбіз, тиынға - жаңғақ)

Қимылды ойын: « Қояндар мен қасқыр»Максаты:Лақтыру, домалату, қағып алуды үйрету.

11. Тақырып: «Үлкенді сыйлау-парызымыз»

Максаты: Адамдарға еңбектері үшін алғыс айтуға және еңбектің нәтижесіне құрмет көрсете білуге тәрбиелеу. Топта кезекшілердің міндеттерін өз бетінше орындауға үйрету: нан салғыштарды, кружкаларды, тәрелкелер мен майлықтарды, ас құралдарын (қасықтар, шанышқылар) ретімен қою.

Артикуляциялық гимнастика: «Әткеншек», «Тосап», «Сырғанақ»

Тыныс алу жаттығулары: «Допты қақпаға кіргізу»

Саусақ жаттығулар:

Саусақтар жүреді.

Екі саусақпен 5-ке дейін тура және кері санап, алға-артқа жүреді.

«Ұқсас сөздер» ойыны.

Мақсаты: синонимдерді анықтау дағдыларын, қабылдауын дамыту.

Барысы: «Балалар бұл ойында мен атаған сөзге ұқсас сөз айтуларың керек».

Мысалы: «үлкен» сөзін ұсынады, балалар: «ірі, дәу, зәулім».

Мейрімді – жанашыр, жылы жүрек, жақсы.

Аласа – кішкентай, биік емес және т.б.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Кім не киінеді?» - Дана жемпір киінеді.

«Біреу-көп» - Шалбар – біреу, көп-шұлық.

Қимылды ойын: « Өз үйінді тап»

Мақсаты: Заттардың арасымен доптарды домалатуды дамыту.

12. Тақырып: : «Аяқ- киім»

Мақсаты: Сөздік қорды заттар тобын білдіретін жалпылаушы сөздермен (ойыншықтар, киім, аяқ киім, ыдыс, жиһаз), заттардың орналасқан жерін (сол, оң, қатар, жанында, арасында),

Артикуляциялық гимнастика: «Әткеншек», «Тосап», «Сырғанақ»

Тыныс алу жаттығуы: «Допты қаппаға кіргізу»

Саусақ жаттығулар:

Саусақтар жүреді.

Екі саусақпен 5-ке дейін тура және кері санап, алға-артқа жүреді.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Жазда және қыста қандай аяқ-киім киіміз?» - Анам – етік сатып алды. Анам – туфли сатып алды.

13. Тақырып: : «Қыс»

Мақсаты: Сөйлеуде сын есімдерді қолданып, салыстыру нәтижелерін атау (ұзындау-қысқалау, кеңдеу-тарлау, жоғары-төмен, қалың-жұқа немесе ұзындығы, ені, биіктігі, қалыңдығы бойынша тең).Кеңістік бағыттарын өзіне қатысты

анықтау, берілген бағытта қозғалу (алға-артқа, оңға-солға, жоғары-төмен), заттарды оң қолмен солдан оңға қарай орналастыру, заттардың өзіне қатысты орналасуын сөздермен белгілеу (менің алдымда үстел, сол жағымда орындық тұр).

Артикуляциялық жаттығу: «Әткеншек», «Тосап», «парус»

Тыныс алу жаттығуы: «Қар жауды»

Дид.ойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Сызықтардың бойымен кесекті домалат», Түзу және көлденең сызықтарды салу.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Сыпайы сөйле», «Қатесіз қайталап айт» .

Қимылды ойын: «Доптар мектебі»

Мақсаты:Допты жоғары лақтыру және екі қолымен қағып алу (қатарынан 3—4 рет)қимыл-қозғалысын дамыту.

14. Тақырып: «Қыс қызықтары»

Мақсаты: Фонематикалық естуді дамыту: белгілі бір дыбыстан басталатын сөздерді есту арқылы ажырата білуге және атауға үйрету.Баланың сөздік қорын айналасындағы өзін қоршаған ортадан тыс заттар мен құбылыстардың атауларымен кеңейту. Сөздік қорды ересектердің мамандықтарын білдіретін зат есімдермен, еңбек әрекетін білдіретін етістіктермен толықтыру.

Артикуляциялық жаттығу: «Әткеншек», «Тосап», «Кірпі»

Тыныс алу жаттығуы: «Қар жауды» Бұлшықет тонусын реттеуге бағытталған жаттығу.

Мақсаты: Бала бұлшық етін босаңсыту. Мысалы: «Аққала». Барлығы түрегеліп тұрады. Балаларға өздерін аққала кейпінде елестету ұсынылады. Дене қатып тұрған қар сияқты қатты ширығу керек. Содан кейін аққала біртіндеп ери бастайды. Бірінші басы, сосын иықтары, қолдары, арқасы, аяғы. Кейін аяқтан бастап еруге ұсыныс жасауға болады.

Дид.ойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Сызықтардың бойымен кесекті домалат»,

Түзу және көлденең сызықтарды салу.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Бір-көп», «Сөздерді ата»

Қимылды ойын: « Допты тордан лақтыр»Мақсаты:Допты бір-біріне төменнен және бастан асыра лақтыру (1,5 метр қашықтықта), қағып алуға үйрету.

15.Тақырып: «Құстар – біздің досымыз»

Мақсаты: Қыстап қалатын және жыл құстары туралы ұғымдарын кеңейту.

Артикуляциялық жаттығу: «Каша» «тоқаш» «керней»

Тыныс алу жаттығуы: «Қауырсын ұшты» «Құмырадағы пинетка» Мақсаты: қолдың қимыл қозғалыстарын дамыту. Зейінін шоғырландыру.

Қажетті құралдар: су толтырылған пластмасса ыдыс, пинетка. Құмыра түрлі түсті жолақтармен бөлінген.

Дид.ойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Үйрекке толқындар сал»

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Кімнің даусы?», «Құстарды ата»

Қимылды ойын: « Қарғалар»

Мақсаты:Лақтыру, домалату, қағып алуды үйрету.

16.Тақырып: «Үй құстары»

Мақсаты: Теңдік және теңсіздік туралы ұғымдарды қалыптастыру. Тең ұғымын екі тәсілмен саны бойынша кем топқа бір затты қосу немесе артық топтан алып тастау арқылы қалыптастыру.

5. Көлемінде тура және кері санауға жаттықтыру.Сөздік қорын кеңейту.

Артикуляциялық жаттығу: «Терезе» «Сағат» «керней»

Тыныс алу жаттығуы: «Үйректер»

Дид.ойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Үйректі тамақтандыр»

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Құстарды сана»

Қимылды ойын: « Құстардың ұшып келуі»

Мақсаты:Допты кедергілер арқылы бастан асыра екі қолымен және бір қолымен лақтыруға (2 метр қашықтықтан)үйрету.

17.Тақырып: «Ыдыс»

Мақсаты:Балалардың гүлдер, қоршаған заттар мен табиғат объектілерінің түстері мен реңктері туралы ұғымдарын

байыту. Қоңыр, қызғылт сары, ашық жасыл реңктермен таныстыру және ол түстерді өз бетінше жасауға ынталандыру (қажетті түсті шығару үшін бояуларды араластыру).

Артикуляциялық жаттығу: «Ұн илейміз» «Құймақ пісіреміз»

Тыныс алу жаттығуы: «Шәйнек қайнап жатыр» «Моншақтарды пинцетпен ауыстыру».

Мақсаты: ұсақ қимыл қозғалыстарын дамыту. Қол саусақтарының қимылдарын жетілдіру. Үйлестік.

Қажетті құралдар: кішкене ыдыста ұяшықтары бар тұғырнама, пинцет және моншақтар салынған ыдыс. Ыдыстағы моншақ саны ұяшықтағы моншақ санына тең болуы керек. Барлық бұйымдар түстері бойынша бір-біріне сәйкес.

Дид.ойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Саусақ бассейні»

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Ыдыстарды ата?»

Қимылды ойын: «Кегельдер»

Мақсаты: Құрсауларды бір-біріне домалатуға үйрету.

18. Тақырып: «Тағам»

Мақсаты: Зат есімдерді жекеше және көпше түрде, сан есімдерді ретімен атауға, жекеше және көпше түрде, зат есімдерді сын есімдермен байланыстыруға, етістіктерді бұйрық райымен қолдана білуге үйрету (отыр, жүр, жүгір)

Артикуляциялық жаттығу: «Ұн илейміз» «Құймақ пісіреміз»

Тыныс алу жаттығуы: «Шәйнек қайнап жатыр»

«Түрлі-түсті макарондар» ойыны.

Сиқырлы макарондардың түстерін ажырату. Тарелкедегі макарондарды ажыратып (түсі, көлемі, пішіні бойынша), ыдыстарға салу.

Дид.ойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Саусақ бассейні»

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Ыстық немесе суық» «Қуыршақты тамақтандыр»

Қимылды ойын: «Кеглиді көзде»

Мақсаты: 1,5 метр қашықтықта тігінен қойылған (нысана ортасының биіктігі 1,5 метр) нысанаға лақтыруға баулу.

19. Тақырып: «Көктем»

Мақсаты: Жыын, заттарды жұппен қою арқылы оларды санамай-ақ салыстыру негізінде тең немесе тең еместігін анықтай білу. 5-ке дейін реттік санау дағдыларын дамыту, реттік сан есімдерді атау, сандарды реті бойынша атауға "нешінші?" сұрағына жауап беруге үйрету.

Артикуляциялық жаттығу: «Ағ» «Суретші» «Сағат»

Тыныс алу жаттығуы: «Қолымызды жылытамыз»

Диалог және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Күн»

Диалог және сөздікті белсендіру үшін: «Бір, екі» «Санамақ»

Қимылды ойын: «Қоймадағы тышқандар»

Мақсаты: Заттарды қашықтыққа лақтыруға (3,5–6,5 метрден кем емес) үйрету

20. Тақырып: «Жиһаз»

Мақсаты: Сөздік қорды заттар тобын білдіретін жалпылаушы сөздермен (ойыншықтар, киім, аяқ киім, ыдыс, жиһаз), заттардың орналасқан жерін (сол, оң, қатар, жанында, арасында) т.б сөздік қорын кеңейту.

Артикуляциялық жаттығу: «Терезе» «Шар» «Сағат»

Тыныс алу жаттығуы: «Қарындашты домалат»

Саусақ жаттығулары: «Құлып»

Ілген есік сыртына,

Ұқсайды ма құлыпқа?

Ашқын келсе аямай, (айкастыр)

Қатты тарып жұлқыла.

Дид.ойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Үлкен-кіші»

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Есте сақта және қайтала»

Белгі бойынша орында: орнынан тұр, отырғышқа отыр, допты ал, керуетке жат, сөреге барып допты сал.

Қимылды ойын: «Допты тордан лақтыр»

Мақсаты:Допты бір-біріне төменнен және бастан асыра лақтыру (1,5 метр қашықтықта), қағып алуға үйрету.

21. Тақырып: «Көлік»

Мақсаты:Көлік түрлері, жол бөліктері (тротуар, жолдың жүру бөлігі мен жаяу жүргіншілер өтетін жол және жерасты жолдары, велосипедке арналған жол), бағдаршам белгілері, жолда жүру ережелері туралы білімдерін қалыптастыру.Сөздік қорын кеңейту.

Артикуляциялық жаттығу: «Пілдің тұмсығы» «Үйректің тұмсығы»

Тыныс алу жаттығуы: «Ұшақ ұшып жүр»

Дид.ойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: Толқын сызықтар арқылы көліктерді жүргізу.

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Бір-көп», «Сөздерді ата»

22. Тақырып: «Жәндіктер»

Мақсаты: Жәндіктер туралы (қоңыз, көбелек, шыбын, құмырсқа), қыстап қалатын және жыл құстары туралы ұғымдарын кеңейту.Артикуляциялық жаттығу: «Тісімізді тазалаймыз» «Баспалдақтар»

Тыныс алу жаттығуы: «Көбелек ұшты»

Су терапиясы «Балықтар» жаттығуы.

Судың ішінде жүзіп жүрген балықты қармақпен бір балықты ұстап алып шығу.

Сиқырлы балықтың қояр сұрағына балалар жауап беру.

Дид.ойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Көбелек» (көлеңкесі)

Дид.ойын және сөздікті белсендіру үшін: «Көбелек қайда?», «Жоғарыда, төменде...»

Қимылды ойын: «Доптар мектебі»

Мақсаты:Допты жоғары лақтыру және екі қолымен қағып алу (қатарынан 3–4 рет)қимыл-қозғалысын дамыту.

23. Тақырып: «Гүлдер»

Максаты: Сөйлеуде күнделікті көп қолданылатын сын есімдерді, етістіктерді, есімдіктерді қолдану. Қолдың ұсақ бұлшық еттерін, «көз бен қолдың» сенсомоторлық кеністіктік үйлесімділігін дамыту. Сөйлеу тынысын дамыту.

Артикуляциялық жаттығу: «Тарақ» «Кеме келе жатыр»

Тыныс алу жаттығуы: «Хош иісті гүл»

Дидойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Гүлді құрастыр»

Құм терапиясы. «Құммен ойын».

Құм ойыны арқылы бала қиындықты жеңе білуді үйренеді, қорқыныш, ұялшақтық сезімнен арылып, өмірді танып біледі. Құмнан түрлі мүсіндер жасау арқылы бала өзінің ішкі жан дүниесін, қобалжуын, қорқыныш сезімін жеңе алады.

Дидойын және сөздікті белсендіру үшін: «Қандай гүл?», «Не жетіспейді?»

Қимылды ойын: « Қояндар мен қасқыр»

Максаты: Лактыру, домалату, қағып алуды үйрету.

24. Тақырып: «Мамандықтар»

Максаты: Жакындарының мамандықтарымен таныстыру, олардың атқаратын қызметінің маңызын түсіну, ата-анасының мамандықтарына қызығушылықты қалыптастыру

Артикуляциялық жаттығу: «Балғамен соғу», «Суретші», «Тіс тазалау»

Тыныс алу жаттығуы: «Қолымызды жылытамыз»

Дидойын және ұсақ моторикасын дамыту үшін: «Күн»

Дидойын және сөздікті белсендіру үшін: «Бір, екі» «Санамақ»

Қимылды ойын: « Қоймадағы тышқандар»

Максаты: Заттарды қашықтыққа лактыруға (3,5–6,5 метрден кем емес) үйрету

Түзету-дамытушылық бағыт бойынша жұмыстар

1.«Жұмбақ заттар»

Ойын мақсаты:Балаларға қазақ тілінде деген қызығушылығын арттыру,өмірге деген көзқарасын дамыту.

Ойын ережесі:

Әр ойыншы өзіне ойын алаңын таңдайды.Психолог карталарды суретімен төмен қаратып араластырады.Барлық ойыншылар дайын болғанда,психолог ойыншыларға көрсетпей бір картаны таңдап,жұмбақ айтып береді.Егер ойыншы түсініп,менде сондай заттың суреті бар десе,онда карточканы ойыншыға береміз.

2.«Бір,екі,үш»

Мақсаты:

Түс,пішін және көлем туралы түсінікті қалыптастырады.

Белсенділікті,логиканы,ойлау,қиялдау,түсті қабылдау қабілетін дамытады.

3. «Бұл неден жасалған»

Ойынның мақсаты:

- Балаларды табиғи материалдан жасалған заттардың түрлерімен таныстыру;
- әр түрлі материалдан жасалған заттарды топтастыра білуге үйрету;
- балалардың табиғи материалдар туралы түсініктерін бекіту,оның қасиеттері туралы білім беру;
- қоршаған ортаны сүю,заттарды күтіп ұстауға тәрбиелеу.

4. «Мен жеңімпазбын»

Ойын барысы:

Орындықтарды ортаға қойып, музыка әуені ойнағанда балалар шеңбермен айналып жүгіреді. Орындықтар саны балалар санынын, 1 санға кем болу керек. Ең соңында қалған бала орындықтың үстіне шығып, мен жеңімпазбын деп айту керек.

5. «Аяқталмаған суреттер»

Ойын барысы:

Тұтастай қабылдауды дамытуға арналған әдістеме. Яғни балаға 2 нұсқа беріледі. Ол нұсқада үш суреттен орналасқан. Ол суреттер жартылай салынып , аяқталмаған. Балалар сол суреттерді табуы қажет.

6.Сандар

Мақсаты: Ойын балаларды ауызша санауға үйретеді.20 санға дейін оның жазылуын есте сақтауға көмектеседі.

Нұсқауы:Ойын 40 (қырық)картадан құралған,оларды екіден пазл технологиясы бойынша құрастырады.Бірінші картада аңдар бейнеленген,алекіншісінде 1-20 дейінгі сандар, (әр аңға сай келетін)әр аңның санына сай келетін сурет.Дұрыс табуға аңдардың түрі,түсі көмектеседі.

7. «Күн»

Ойынның мақсаты:

Бір ортақ мақсатқа жұмыла бірігуге,ұйымшылдыққа баулып,қимыл әрекетке жаттықтыру.

Ойынның шарты:

Шеңберде жатқан таяқшаларды күн бейнесін құрастыру

8.«Баланың зейінін дамыту»

Ойынның мақсаты:

Ойын арқылы балалардың зейінін дамытуға арналған ойын.Қазақ халқының ою-өрнектерімен таныстыра қана қоймай сонымен бірге ұлттық дүние танымның тарихи тамырларына сүйіспеншілігін арттырады.

9. «Менің достарым»

Ойынның мақсаты:

Баланың өзін - өзі тануына, достарын бағалауға, құрметтеуге үйрету, досынын айтқанын аяғына дейін тыңдауға, кез келген уақытта көмектесе білуге тәрбиелеу. Ойындар арқылы есте сақтау, ойлау қабілетін, сөздік қорын дамыту.

10. «Бір сөзбен айт»

Ойынның мақсаты:

Балалардың ойлау қабілетін дамыту.

Нұсқауы:

1.Кітап, дәптер, қалам -оқу құралы

2.Стол,отырғыш,диван- жиһаз

3.Кофта, юбка, шарф-киім

4.раушан, қызғалдақ,сирень-гүлдер

5.қайың,қарағай, шырша-терек

6.қарлығаш,торғай,аққу-құстар

7.шортан, сазан, алабұға- балықтар

8.орамжапырақ, сәбіз, қияр-көкөністер

9.апельсин, алмұрт, банан-жемістер

11. «Жыл мезгілдері»

Ойынның мақсаты:

Жылдың төрт мезгілінің өзіндік ерекшеліктерін меңгерту.Балалардың сөздік қорын, ауызекі сөйлеу мәдениетін жетілдіру. Есте сақтау қабілетін арттыру. Зейінділікке, тапқырлыққа баулу.Балаларды табиғатты қорғауға, оның сұлулығын сезіне білуге тәрбиелеу.

Нұсқау:

Жыл мезгілі бейнеленген суретпен жұмыс. Балаларға сурет бойынша әңгіме жүргізіледі.

12«Менің планетам»

Мақсаты: қиялды, қолдың ұсақ моторикасын дамыту, эмоционалдық стрессті жеңілдету.

Нұсқаулық: «Көздеріңді жұмып, ғарыштағы планетаны елестетіңдер. Қай планета? Бұл ғаламшарды кім мекендейді? Жету оңай ма? Олар қандай заңдар бойынша өмір сүреді? тұрғындар не істеп жатыр? Сіздің планетаңыздың аты кім? Мына планетаны сыз »

Балалар сурет салады, содан кейін жұмыс талқыланады.

13.«Суреттер бойынша сұрақтар»

Ойынның мақсаты:

Ойлау қабілетін дамыту

Нұсқау:

Әртүрлі мөлшердегі элементтердің көп мөлшеріндегі әрекеттерді орындауға арналған тапсырмалар бар. Материал - бұл пішіннің көп түсті элементтері, оларды серия элементтері ретінде өлшем бойынша тапсырыс беруге болады.

Әдістеме объектілер арасындағы қатынастарды қабылдау деңгейі мен баланың іс-әрекетін ұйымдастыру ерекшеліктері тұрғысынан ашады. Тапсырмаларды орындау деңгейінің төмендігі кезінде сол материал бойынша балаға үлкен элементті екіден, содан кейін үштен таңдау ұсынылады.

Сол материалды үлгіні таңдау негізінде түстерді қабылдауды бағалауға және түстердің атаулары туралы білімді анықтауға болады.

14.«Құмды жауын»

Мақсаты: бұлшық ет күшін реттеу, босаңсу.

Жабдықтар: Құмжәшік.

Ойын барысы: Психолог: ертегі әлемінде ерекше құм жауыны жауып және құм желі есуімүмкін.Бұл өте жағымды.Сендер өздерің осындай жауын мен желді істеулеріңе болады. Қарандар, бұл қалай болады. Бала жайлап, содан соң жылдам құмды өз жұмырдығынан құмжәшікке ересектердің алақанына, өз алақанына шашады. Бала көзін жауып және құмға саусақтарын ашып алақанын қояды, ересек адам қандай да бір сауасағына құм себеді, ал бала осы саусақты атайды. Содан соң олар рөлдерімен ауысады.

Пайдаланған әдебиет:

Интернет.кз

Тақырыбы: «Көңілді ойындар»

Мақсаты: тіл мүкістігі бар балаларды түзету. Ойынға қызығушылығын арттыру, көңіл күйлерін көтеру.

Орманға саяхат (тіл ертегісі)

Тіл ұйқыдан оянды,

Жан - жағына қарады.

Аспандағы күнге қарады,

Жерге түскен жапыраққа қарады.

Жапырақтарды жинай бастады.

Әбден жалыққан тіл

Жаяу жүріп орманға барады.

Қарғаның дауысын естиді: қарқ - қарқ

Қасқырдың дауысын естиді: ау - у - у - у

Қасқырдан қорыққан тіл

Үйіне қарай жүгіреді.

«Көңілді тіл» ертегісі. Ертегіні мұқият тындап отырып,

артикуляциялық және ерін жаттығуларын жасандар. «Ерте, ерте, ертеде, ешкі

жүні бөртеде кішкентай үйшіктің ішінде Тіл өмір сүріпті. (Балалар ергіндерін

үйшік қылып көрсетеді). Арайлап таң атқанда, Ұйқысынан оянып, тіл тұрады.

Есігін ашып, көзін укалап, Оңға – солға қарайды. (Сағат) Далаға шығып, таза ауда

таңғы жаттығуын жасайды (Алтыбақан). Жаттығудан кейін Тіл таңғы асын ішеді

(Тәтті шырын). Астан кейін Тіл атпен шауып ойнайды. Тілдің көңіл күйі өте

көңілді. (Ат шауып келеді). Содан кейін Тіл өлең айтуға кіріседі (-а; -о; -и; -у).»

Буынұйқастар :

ра-ра-ра – ұшып жүр ара; ар-ар-ар – дала толы қар; ыр-ыр-ыр – үйдың сыртында

қыр; ры-ры-ры – жапырақтар сары; ір-ір-ір – үсті – басы кір;

Жаңылтпаштар:

Мұртты мұртын сұртті, мұрттыны біреу тұртті. Торта қойдым, орта қойдым, орта қойдым, жорта қойдым.

Бір, екі, үш жануарларға айланамыз.

Итті бейнелендер, ол қалай ырылдайды (rrrr).

Тоқылдақ ағашты қалай тоқылдатады (тр – р – р, тр – р – р).

Мысық қалай дауыстайды (мур – р – р – р).

Қарғаның баласы қарны ашып анасын дауыстап шақырады (кар – р – р – р).

«Мұқият бол!»

Тапсырманы орындау барысында мен бірнеше буындар айтамын сен «А» дыбысын естігенде шапалақта.

-А, О, П, Ж, Р, А, Т, Р

-Ба, Аз, Ра, Ай. До. Ра, Ан, Ур

Саусақ жаттығуы.

Шынжыр. Оң және сол қолдағы басбармақпен баланүйрек саусақтары түйісіп, жүзіктер секілді айқасып, шынжыр жасайды.

Піл. Оң қол алақаны жайылып тұрады. Сол қол саусақтары бас бармақ пен кішкене бөбек артқы аяғы болса, баланүйрек саусақ пен шылдыршүмек саусақ алдыңғы аяқтар, ал ортаңғы саусақ пілдің тұмсығы.

Доп. Алақандар бір-бірімен жабысады (доп пішінін жасайды)

Гүл. Қолдар, саусақтар жоғары қарайды. Алақандар айшанақпен қосыла түптері өзара жанасады, Саусақтар ашылады

Осы жаттығуларды орындай отырып, мына өлең жолдарын айтады:

Саусақтар шынжыр болады,

Үзілмейді тартсаңда.

Ал, піл келіп шынжырды,

Үзіп кетті басқанда.

Тұмсығымен доп іздеп,

Ойнағысы келіп тұр.

Достық үшін пілге мен,

Гүл сыйлағым келіп тұр.

Тақпақтар

Тіл жаттығу жұмыстары үшін өлең шумақтарын қайталату қажет.

Көктем туралы

Тем – тем – тем,

Көңілді көктем.

Ыр – ыр – ыр,

Жауады жаңбыр.

Ғай – ғай – ғай,

Жарқылдайды найзағай.

Шек – шек – шек,

Шығады бәйшешек.

Ал – ал – ал,

Төлдейді мал.

Тыныс алу жаттығулар

«Ауызбен ауа жіберу» - толық демімізді алып, ауымызда ұстап тұрамыз, сосын шар тесілгендей хормен бірге жібереміз.

«шар жару» - толық демімізді алып, ауда шар үрлеу әдісін көрсете отырып, хормен шар жарылғанда шапалақ ұрады.

«Мұрынмен тыныс алу» - толық демімізді алып, оң жақ мұрнымызды саусақпен жауып тұрамыз, сол жақ мұрынмен тыныс аламыз.

Артикуляциялық жаттығулар

Артикуляциялық жаттығуларында негізгі мақсаты тіл дыбыстарын дұрыс айтуға керекті сөйлеу мүшелерінің қимыл – қозғалыстарын толық жетілдіру. Әр жаттығудың өзіндік аты бар және сол аттарын балалар есіне сақтай білуі қажет. Біріншіден атаулар балаларды жаттығуға қызықтырады, екіншіден жұмыс барысында уақытты жасау шарттарын түсіндермей тек оның атын айтса жеткілікті.

«Күрекше» – жалпақ тілді шығарып астыңғы ерінге ұстап тұру керек.

«Инеше» -ауызды кең ашып тілді алға қарай жіңішкертіп шығарып 10-15 секунд ұстап тұру керек.

«Төбешік» – ауызыңды жартылай ашып, тілдің екі жақ шетін жоғары азу тістерге жапсырып, тілдің ұшын астыңғы тіске тіреп ұстау.

«Түтікше» – жалпақ тілді ауыз қуысына шығарып, тілдің бүйір жақтарын көтеріп түтікшеге үрлеу. Жаттығуды жайлап жасау керек.

«Ожау» – ауызды кең ашып, жалпақ тілді көтеріп жоғары тістерге созып, бірақ тигізбей ұстап тұру керек.

«Сағат» – тілді жіңішкертіп ұстап оңға, солға жайлап қозғау керек.

Осылай санап отырып 15-20 рет қайталау керек.

«Саңырауқұлақ» -ауызды кең ашып, тілді таңдайға жапсыра ұстап тұрып төменгі жақты басып ауызды кең ашып ұстау.

«Алтыбақан» – жіңішке тілді ауыздан шығарып біресе мұрынға созып, біресе иекке созу жаттығуды жасағанда ауыз ашық болу керек. Осылай 10-15 рет қайталау керек.

«Тәтті тосап» – жалпақ тілді шығарып жоғары ерінді жалап, тілді ауыз қуысына тереңірек апару. /15 рет қайталау/.

«Тоқылдақ» – ауызды кең ашып тілдің ұшымен жоғарға альвеолоға немесе таңдайға жиі-жиі соғылғандай қимыл жасау керек.

«Ат шауып келеді» – ауызды кең ашып тілді таңдайға жапсыру – айыру немесе таңдай қағу.

Ата- аналармен жұмыс.

Моторлы алалия және ЖСТД деңгейі бар балалардың ата-аналарымен жұмыс істеу үшін бірқатар міндеттері:

1. Ата-аналарға баламен қарым-қатынас жасаудың тиімді жолдарын үйрету.
2. Педагогикалық, даму психологиясы және логопед салаларында қажетті білім мен дағдыларымен дамыту.
3. Ата-аналарды ойын түрінде сөйлеуді ояту және баланың танымдық қасиеттерін дамыту.
4. Ата-аналарды ойын түрінде сөйлеуді ояту және баланың танымдық қасиеттерін дамыту.
5. Отбасы мүшелерінің эмоционалды жақындығына жағдай жасау.
6. Балаңызбен қарым-қатынас жасау үшін жаңа дағдыларды дамытыңыз.

Сөйлемейтін балалардың ата-аналарымен жұмыс істеу принциптері:

1. Баламен ата-аналарға жеке бағдарлы көзқарас, мұнда басты назар баланың жеке ерекшеліктерін ескеру және қолайлы, қауіпсіз жағдайларды қамтамасыз етуу болып табылады.
2. Психологиялық көмекті тек кешенді түрде, педагог-психолог пен логопед, тәрбиеші, музыка жетекшілері арасында тығыз байланысты қарастыруға болады.
3. Қолжетімді принципі

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. №422 бұйрық.
2. «Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылға арналған Мемлекеттік бағдарламасы» Астана, 2010 ж
3. А. А. Байтұрсынова «Арнайы педагогика: проблемалары мен даму болашағы» Алматы, 2008 ж
4. Интернет желілерінен алынды.

Психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияның қорытындысы
Заключение психолого-медико-педагогической консультации

№ 424 «7» маусым 2023ж

Мекенжайы 1 қаш

Адрес қ.с. : Шұғартас 24

Телефон 7 53 73

Берілді Тәуір айының 24 05 2023ж

Выдано

Кеңестен өткені жайлы 30 күні 05 айы 2023 жылы
в том, что был (а) консультирован (а) числа месяца год

1. Қорытынды / Заключение

Мәжбүрлі оқыту. ОҚР - й ұрғы

2. Білім беру бағдарламасы мен себебі ерекше білім беру қажеттіліктері бойынша ұсынымдар / Рекомендации по образовательной программе и особым образовательным потребностям:

1. Жалпы білім беру бағдарламасын оқыту
2. Жалпы білім беру бағдарламасын оқыту

Заключение и рекомендации действительны до 05.2024г

Аймақтық ПМПК басшысы м.п. Буркуталиева Ж.Б.
И.о. руководитель регионального ПМПК

Мамандар

Специалисты

психолог: М.Б.
педагог: А. Ермек
медик: Д.Б.
дефектолог: В.Б.

